



## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalthistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

# Vogt lys og ild



*Viborg købstads brandvæsen*  
1844-1969

# Vogt lys og ild

*Viborg købstads brandvæsen*

1844 . 18. maj . 1969



Redigeret af O. K. Rørsted  
i samarbejde med E. Kløve

Viborg byhistoriske Arkiv  
Publikation nr. 10

Viborg  
CARLO MORTENSENS BOGTRYKKERI  
1969

## INDHOLD

<i>Forord</i> .....	5
1. Brandvæsen i Viborg indtil 1844 .....	7
Af fhv. postmester O. K. Rørsted.	
2. Viborg købstads brandvæsen fra 1844 til nutiden	17
Af O. K. Rørsted.	
3. Brandalarm gennem tiderne ....	34
Af O. K. Rørsted.	
4. Sprøjter og andet materiel indtil ca. 1920 .....	39
Af O. K. Rørsted.	
5. Teknikkens gennembrud .....	45
Af brandinspektør E. Kløve.	
6. Større brande i Viborg (undtagen store bybrande)	58
Af O. K. Rørsted og E. Kløve.	
7. Hvad bestiller brandvæsenet, når der ikke er brand? .....	64
Af E. Kløve.	
8. Brandvæsenets mandskab og ledelse .....	70

Udover de kildeangivelser, der er anført i bogens tekst, er der ved udarbejdelsen gjort udstrakt brug af følgende værker:

Viborg Købstads Historie. 1940.

M. R. Ursin: Stiftsstaden Viborg. 1849.

P. M. Rørsig: De store ildebrande i Viborg. 1926.

E. Pontoppidan: Danske Atlas. 1768.

Troels-Lund: Dagligt liv i Norden i det 16. århundrede.  
1879-1901.

Arthur G. Hassø: Københavns Brandvæsens Historie. 1931.

Billedstoffet er stillet til rådighed af Viborg brandvæsen, Viborg Stiftsmuseum og af Viborg byhistoriske Arkiv.

## FORORD

Da tanken om et jubilæumsskrift i anledning af Viborg brandvæsens 125 års jubilæum blev fremført i brandkommissionen og senere i byrådet, blev det hurtigt og velvilligt besluttet at bevilge det nødvendige beløb, som initiativtagerne herved takker Viborg byråd for. Vi henvendte os til Viborg byhistoriske Arkiv, hvis daglige leder, pens. postmester O. K. Rørsted, påtog sig arbejdet med dels at redigere værket, dels at skrive visse afsnit i bogen.

Vi bringer hermed vor varmeste tak for postmester Rørsteds store indsats.

Viborg, den 22. april 1969.

*Helmuth Spanggaard Pedersen,*  
medlem af brandkommissionen.

\*

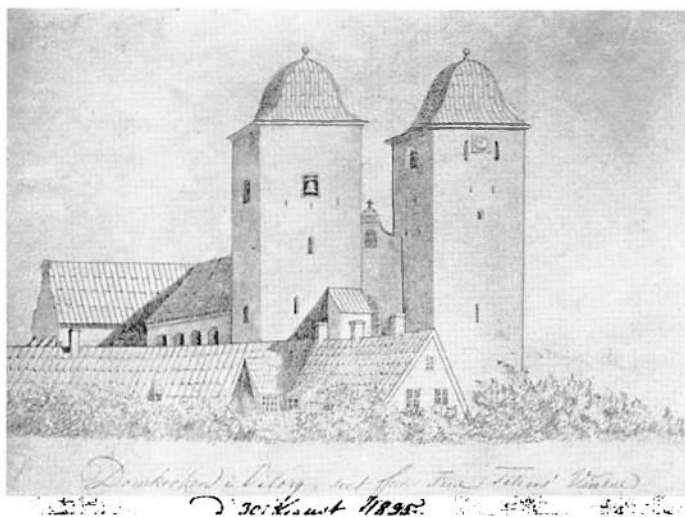
Opgaven var at udarbejde et sagligt skrift med en *kort* forhistorie. Når resultatet nu er blevet et jubilæumsskrift med en temmelig *lang* forhistorie, skyldes det dels, at forhistorien viste sig at være overordentlig interessant, dels — og navnlig — at der ikke tidligere har været givet en nogenlunde sammenhængende fremstilling af den.

Viborg brandvæsens historie er Viborg bys historie. Det var byens borgere, der skulle træde til, når brand skulle afværges og bekæmpes. Kun ganske langsomt blev brandvæsenet til en institution. Først da motorkraften trådte i stedet for den menneskelige arbejdskraft ved sprøjterne, da bilerne trådte i stedet for hestene, og da vandet til

slukningen kunne fås fra nærmeste brandhane, kunne brandvæsenet klare sig uden at kalde på borgernes hjælp. Men vi står stadig i reserven. Hvis en brand truer med at udvikle sig til en katastrofe, kan den kommanderende på brandstedet beordre enhver tilstedeværende person til at deltage i sluknings- og redningsarbejdet. Byen kan stadig kalde på sine borgere, hvis forholdene kræver det.

For god vejledning på det tekniske område og for udarbejdelsen af de saglige afsnit i bogen bringer jeg brandinspektør E. Kløve en hjertelig tak.

*O. K. Rørsted.*



## 1. Brandvæsen i Viborg indtil 1844

I Viborg domkirkes nordre tårn hænger en gammel klokke, der gennem århundreder har kaldt på byens borgere, når der under en eller anden form var fare på færde.

Det er byens stormklokke, og den har hængt i domkirkens tårn siden 1613. En stormklokke blev brugt, når borgerne under ufred skulle kaldes under våben, men den blev også brugt, når der opstod brand i byen, og der var brug for borgernes hjælp til at afvende den truende fare. Og for 350 år siden var enhver ildebrand, hvor ringe den end var ved sin opståen, i høj grad en truende fare. Med det mangelfulde slukningsmateriel, man dengang rådede over, og med datidens byggeskik, kunne enhver brand brede sig til at omfatte hele kvarterer af byen, ja hele byer.

Jo, når stormklokken lød, var det alvor.

Troels-Lund skriver i sit store værk »Dagligt liv i Norden i det 16. århundrede« i afsnittet om byggeskik i byerne følgende:

»Bindingsværk og stråtag, hvilke glimrende betingelser for en ildløs. Alt var som lagt til rette for ildebrande, og de udeblev ikke. Med punktlig regelmæssighed hærgede de alle Nordens byer, prædikende på deres vej mod den ubesindige byggemåde.«

Troels-Lund underbygger sine ord med den kendsgerning, at i de 60 år, der forløb fra 1540 til 1600, nedbrændte 36 af Nordens købstæder og flere af disse ikke mindre end 3 gange.

Viborg fik sin del af tidens bybrande. 1567, 1615, 1667 og 1726 blev byen hærget af brande så omfattende, at dens udvikling var ved at gå i stå. Naturligvis forsøgte man også dengang at slukke opkomne brande, men man kunne ikke stille meget op. Det eneste slukningsmiddel, man kendte, var at øse vand af spande på ilden og i nødsfald nedrive nabohusene for således at hindre ildens udbredelse. Effektive større brandsprøjter og -slinger kendes i Danmark først i 1670'erne. Det er forståeligt, at folk levede i angst for, at der skulle opstå brand. Troels-Lund udtrykker det sådan:

»Det måtte give et ganske eget blik på livet, således at vide sit hjem efter al sandsynlighed fordømt til at lægges i aske mindst en gang i ens levetid. Virkningen af disse og lignende forhold lader sig også spore i tidens tankegang i det hele, ligesom deres indflydelse er umiskendelig i datidens lyst til at anbringe formuen i let reddelige ting.«

Man må huske på, at forsikring af ejendom og løsøre kendtes ikke på den tid. Først i 1761 blev det påbudt, at der skulle etableres brandforsikring i alle byer, og forsikring af løsøre kendes først fra ca. 1800.

En brand betød derfor økonomisk ruin; man havde kun naboers og venners hjælp at trøste sig med, og når



en brand fik et sådant omfang, at et helt bykvarter blev hærget af ilden, kunne hjælpen til den enkelte kun blive af ringe omfang.

Det første forsøg i Viborg på at etablere et ordnet hjælpearbejde i tilfælde af brand fremgår af en brandforordning, der blev vedtaget den 4. maj 1672. Den vil blive nærmere omtalt i det følgende.

I landets hovedstad, København, var man tidligere på færde. Allerede 1549 blev der her udstedt en forordning om ildebrand (Københavns Diplomatarium II, side 281-83), som ikke her skal omtales i enkeltheder, men der fandtes i denne nogle meget strenge straffebestemmelser for ikke at overholde vedtægtens forholdsregler, så strenge, at de formentlig aldrig er taget i brug i deres fulde udstrækning.

I § 5 fastsættes, at ingen med deres brandhager må prøve på at rive huse eller skure ned, uden først at rådføre sig med de folk, der har forstand på de dele. Der kunne derved gøres mere skade end gavn. Den, der alligevel fordristede sig dertil, skulle have sin hals forbrudt. Man må huske, at et af midlerne til at hindre ilden i at brede sig var at rive naboejendommene til det brændende hus ned. Og en husejer, hvis ejendom ikke lå ved siden af det brændende hus, men som det næste i husrækken, kunne muligvis føle sig fristet til at være lidt for hjælpsom med at rive nabohuset ned for derved at redde sit eget hus.

I § 7 indskræpes, at enhver husejer i København er forpligtet til selv at sørge for, at den åbne ild omgås med fornøden forsigtighed. Den, der forsømmer dette og derved bliver årsag til, at der opstår ildebrand, skal kastes ind i ilden uden nåde og barmhjertighed, og ingen privilegier skal kunne beskytte ham.

Og endelig har § 3 en bestemmelse, som vore dages brandvæsen og politi sikkert vil slutte sig til af fuldt

hjerter. Den lyder således: Kvinder, piger og børn, som hverken kan eller vil hjælpe til ved bekæmpelse af ilden, og ligeledes gæster (tilskuere) skal holde sig fra brandstedet. Hvis de ikke gør det og derved kommer ud for hug eller slag, har de selv været ude om det.

Når nu bindingsværket og navnlig stråtagene var årsagen til, at brandfaren var så stor, forsøgte man da ikke at få byggeskikken ændret?

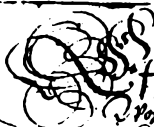
Jo, gang på gang. Men der skete bare ingenting, man byggede videre på den gamle hævdvundne måde. Alle-rede i 1496 opfordrede Kong Hans Viborgs borgere til at ombytte stråtagene med tegltage, og da Kong Frederik II besøgte Viborg efter den store brand i 1567, gav han ordre til, at stråtagene skulle ombyttes med stentage, men der skete ingenting, man byggede videre efter den gamle recept, det var det billigste. (P. M. Rørsig: De store ilde-brande i Viborg. 1926.)

I 1578 erfarede kongen, at hans befaling endnu ikke var udført, og det blev da pålagt borgmestrene i de danske købstæder at sørge for, at de givne ordrer om afskaffelse af stråtagene blev efterlevet, og nu blev det gjort strafbart at sidde ordren overhørig.

Men det synes ikke at have hjulpet. 1667 brændte byen igen.

Denne brand har åbenbart gjort det klart for bystyret, at der måtte gøres noget, for nu blev der 4. maj 1672 vedtaget en brandforordning for Viborg. Denne forordning eksisterer endnu i afskrift, indført i Gråbrødrekirkens regnskabsbog, der findes på landsarkivet.

Forordningen indfører ikke noget egentligt brandkorps i Viborg, men den gør et forsøg på at organisere en frivillig hjælp i tilfælde af ildebrand, og den fortæller om, hvad man dengang, 1672, rådede over af slukningsmateriel.


 fter som det er alle Deime Byes Ind,  
 Professor, Des theste, Nær som Brænde, Brændevind den  
 Skadelig J. W. Brand Anno 1667. Dend 18 Aprilis, Coy.  
 off. sandt den i Byen, I det alle Mængde guesholts, kunne  
 Lide, som ved den og kan under sig form, haffin den end  
 saget en stor Besidde, I en sandt mand med en gang  
 for alle Ved en Læghly Uvordning hinde piffe en god  
 Politie Bræ i M. m. i. s. l. m., Baffin, dæmpelig Denge,  
 mæstere og sandt Euspannung af sig selv. Dens  
 Brændevind, Dend gangst sig, Dend sig, som sig  
 Dend, gaff og god, alle sandt, som sig: etc.

I landsarkivet i Viborg findes, indsat i Gråbrødrekirkens regnskabs-  
 bog, en afskrift af Viborgs brandforordning af 4. maj 1672.  
 Billedet gengiver den dekorative indledning til forordningen.

Som tidligere nævnt var muligheden for at *slukke* en  
 brand meget ringe. Havde ilden først fået fat i et hus, så  
 brændte det ned.

Det tog tid, før der kom hjælp, og takket være det let-  
 fængelige materiale, som datidens huse, med få undtagel-  
 ser, var opført af, varede det kun kort tid, før huset var  
 totalt nedbrændt. Nej, det man måtte samle sig om som  
 hovedopgave var at hindre ilden i at brede sig.

Effektive sprøjter kendtes som nævnt først i 1670'erne;  
 før den tid måtte man nøjes med at øse vand på ilden af  
 spande. Det drejede sig altså i første omgang om at skaffe  
 vand og at få det transporteret til brandstedet.

En del af byens gårde og huse havde egen brønd, hvor-  
 fra der kunne skaffes vand til slukning, men ellers tyede  
 man til byens brønde, der fandtes på torvene og enkelte  
 andre steder i byen, og var der ikke vand andre steder,  
 så fandtes det i alle tilfælde i søen. Viborg var i den hen-  
 seende gunstigere stillet end mange andre byer.

Vandet transporteredes i tønder, blev hældt i kar ved

brandstedet, og derefter øste man det med spande på il-  
den.

Brandforordningen af 4. maj 1672 gør, som sagt, et forsøg på at organisere den hjælp, der i tilfælde af ildebrand ydedes af byens borgere. At gøre dette betragtedes simpelthen som en borgerpligt. Men den erkender også, at der *fra byens side* må ydes noget. Byen må sørge for, at der findes tilgængelige slukningsredskaber og folk til at betjene dem.

Denne brandforordning medførte udgifter for byen, og disse udgifter skulle dækkes ved, at der hvert år i juni måned opkrævedes en frivillig afgift. De indkomne penge skulle opbevares i et skrin, der havde sin plads på rådhuset. Skrinet skulle have 3 låse, hver med sin nøgle, og disse nøgler skulle opbevares hos byens borgmester, hos en rådmand og hos en af de fornemste borgere, der altså alle tre måtte være til stede, når skrinet skulle åbnes.

Af dette brandskrin kunne der udbetales præmier til dem, der hjalp til, når der var ildebrand.

Hver af de tre sognekirker (domkirken, Søndre sogns kirke og Gråbrødre kirke) skulle anskaffe:

- 12 læderspande
- 4 lange stiger
- 6 lange brandhager
- 6 langskaftede økser
- 3 træsprøjter (formentlig håndsprøjter).

På rådhuset skulle være:

- 20 spande
- 4 stiger
- 6 økser
- og de sprøjter, der tidligere havde været i Jakob Hasse's hus.

Desuden blev det pålagt alle grundejere at anskaffe slukningsredskaber: vandtønder, spande og lygter.

Foruden de foran nævnte små sprøjter (håndsprøjter) havde man i byen i 1672 en større sprøjte, nemlig »Den store kobbersprøjte, der tilses og passes af Laurids Kobbersmed«. Den stod ved eller i rådhuset, og Laurids Kobbersmed havde nøglen til huset, hvor den stod. Denne kobbersprøjte omtales nærmere i afsnittet: Sprøjter og andet materiel.

Til at betjene alt det foran nævnte materiel skulle der skaffes mandskab, og herom hedder det i forordningen af 1672:

»Alle de tømrere og murere, der ved ildsvåde vil være behjælpelig ved redning, bør hos byens øvrighed lade sig udskrive som brandsvende. Herfor skal de hver have 2 sletdalere. Når brandklokken klemter, skal de hurtigt møde ved kirkerne for at bringe brandredskaberne frem. Vægterne og byens tjenere (d. v. s. politiet) skal også være til rede med hjælp og bistand.«

»Den, som ulykken rammer, skal straks lade stormklokken lyde. Vil han ikke det, skal han bøde 2 rigsdaler, og den, der da klemter i hans sted, skal have 1 rigsdaler af brandskrinet.«

De borgere, der ejede heste og vogne, var pligtige at køre vand, og de, som ejede brandredskaber, havde pligt til at møde med dem.

Endelig rummer forordningen regler om, hvorledes og hvor hyppigt skortensfejning skal udføres, og indfører tilsyn med, at dette overholdes.

Der var ved denne forordning gjort et alvorligt forsøg på at opbygge noget, der med tiden kunne blive et effektivt brandkorps. Det byggede, som det vil ses, på borgernes frivillige tilslutning. Den blev også ydet i erkendelse af, at alle byens indbyggere var i fælles båd, hvad brandfare angik, men der gøres dog en indsats for at få bygningshåndværkerne (murere og tømrere) fast knyttet til brandkorpset ved at sikre dem en ganske vist meget beskedent løn derfor.

Virkede denne brandforordning så efter hensigten? Vi ved såre lidt derom, for de mindre brande, som brandkorpset havde mulighed for at mestre, omtales ikke i de lokale annaler, og at brandkorpset stod magtesløst over for den store brand i 1726, hvor henimod halvdelen af byen med 150 gårde og huse, rådhus, domkirke, Søndre sogns kirke og bispegård blev luernes bytte, kan ikke undre nogen.

Den 24. januar 1761 udstedte Danske Kancelli en forordning angående »brandvæsenet for købstæderne i Danmark«. Den var meget omfattende og blev den grundlov, som på brandvæsenets område var retningsgivende for købstæderne, indtil loven om brandvæsen for købstæderne afløste den i 1873.

I spidsen for en købstads brandvæsen, siger forordningen, skal være en brandinspektør, som regel byfogden, og som hjælper skal han have en brandmester, en sprøjtemester og en strålemester. Disse tre skal være folk med den fornødne sagkundskab, som regel håndværkere. De får ingen kontant løn, men nyder hel eller halv fritagelse for indkvartering og fritagelse for andre byens bestillinger (borgerligt ombud).

De øvrige brandfolk, som skal være »friske og unge mænd eller karle«, skal ligeledes nyde frihed for byens bestillinger, så vidt byens lejlighed tillader det. Det må dog her bemærkes, at Viborg købstad i sin brandforordning af 1672 havde fastsat en løn på 2 sletdaler om året til de indskrevne brandsvende.

Iøvrigt skal kun nævnes nogle enkelte af forordningens bestemmelser.

Skorstene og ildsteder skal være underkastet tilsyn. Skorstene skal renses 2-4 gange om året, og der fastsættes en bøde på 5 rigsdaler for ikke at overholde dette.

Den, der opbevarer og handler med krudt, skal opbevare dette på husets øverste loft. Hvis der opstår skade ved, at bestemmelsen er overtrådt (der må formodentlig

tænkes på eksplosion), skal der bødes 300 rigsdaler, og den skyldige skal være undergivet generalfiskalens tiltale. (Generalfiskalen svarer til nutidens statsadvokat.)

Gløder, der bæres under åben himmel over gade eller gård, skal bæres i et tillukket kar. Dette kan lyde mærkeligt for nutidens mennesker, men i gamle dage, før tændstikkerne blev opfundet, var det ikke ualmindeligt, at man lånte gløder hos naboen, når ens egen ild var gået ud. Det var lettere end at slå ild med fyrstøjet.

Tobaksrygning var forbudt på steder, hvor det kunne medføre brandfare. Røg man pibe under åben himmel i nærheden af bygninger, skulle piben være tildækket af en »pibehytte«. Overtrædelse af forbudet kunne medføre en bøde på 32 skilling, der tilfaldt *angiveren*.

Under tordenvejr skulle sprøjter og vogne med vandtønder på samt heste til forspand holdes rede, og de vedkommende måtte om natten ikke gå til ro, før uvejret var forbi.

I 1773 fik Viborg sin første avis, »Den Viborger Samler«. Bladet udkom i de første år kun een gang om ugen, og det bragte kun få lokale nyheder. Men det omtaler de lokale ildebrande, og gennem disse, som regel meget kortfattede, notiser får vi lidt at vide om brandvæsenets indsats. Der er enkelte træk, der stadig går igen i disse ildebrands-notater:

- 1) Brandvæsenets anstrengelser omtales altid meget anerkendende, i det mindste den gode vilje.
- 2) Når sprøjterne er ankommet til brandstedet, kniber det altid med vandforsyningen.
- 3) Det eller de antændte huse brænder næsten altid ned, men det lykkes ofte at hindre ilden i at brede sig.
- 4) Borgernes hjælpsomhed ved ildens bekæmpelse berømmes, og ikke sjældent finder man i det følgende nummer af bladet den brandlidtes tak til sine medborgere for den udviste hjælpsomhed.

Viborg by havde i årene 1815-1830 en borgmester, der hed *F. C. Gundelach*. Han var i sin egenskab af borgmester tillige øverste chef for byens brandvæsen, og han har åbenbart været en nidkær chef. Han drager nytte af, at byen nu har en avis, og i »Den Viborger Samler«, der nu udkommer to gange om ugen, finder vi i hans regerings-tid talrige bekendtgørelser med indskærping af de sikkerhedsregler, som borgerne godt vidste, de skulle overholde, men som ikke altid blev taget så nøje.

Byens grundejere havde pligt til at anskaffe vandtønder, og disse tønder skulle i sommerhalvåret, fyldt med vand, ligge parat uden for huset, så de hurtigst muligt kunne transporteres til brandstedet, når der opstod brand. Om vinteren måtte de på grund af frost ligge inden døre. Erfaringen havde vist, at det altid kneb med at få vand til sprøjterne frem tilstrækkeligt hurtigt.

Gang på gang ser vi i »Den Viborger Samler« borgmester Gundelach indskærpe, at vandtønderne skal være i orden, de skal være af passende størrelse, de skal holdes rene, de skal fyldes med frisk vand hver lørdag, og det bebudes, at inspektion vil finde sted, og at der vil falde mulkter i tilfælde af forsømmelse.

Endvidere indskærpes, at skorstensfejning skal finde sted, og at det fornødne eftersyn vil blive iværksat. Og endelig kan vi gennem bekendtgørelserne se, at der hyppigt afholdtes sprøjteprøver.

Om det har hjulpet, om brandvæsenets bestræbelser har været mere resultatrige som følge af den strengere kurs fra myndighedernes side, er det svært at dømme om, men en kendsgerning er det, at de omfattende brande, hvor ikke alene det antændte hus brændte ned, men hvor ilden forplantede sig til en række nabohuse, bliver stadig sjældnere.



## 2. Viborg købstads brandvæsen fra 1844 til nutiden

Den 15. juni 1840 kunne man i Viborg Stiftstidende læse en kort beretning om en brand i bagermester Hoff's ejendom. Når dette omtales her, skyldes det, at beretningen slutter således:

»Uden nærmere at skulle inklade os på bedømmelsen af vort brandkorps, ville vi kun bemærke, at det glæder os at kunne anføre, at den tid, da vi i vor by kunne vente at se et rigtigt organiseret brand- og redningskorps oprettet, nok ikke skal være fjern; — hvilken plans realisation enhver indvåner vist også efter de nuværende forhold, længes jo før jo hellere efter at se bragt i stand.« Altså en i meget forsigtige vendinger holdt antydning af, at der på brandvæsenets område var visse mangler, og tillige en forudsigelse af, at en reform var under overvejelse. Og reformen kom 4 år senere.

I Viborg fandtes indtil 1843, som i de fleste af landets andre købstæder en borgervæbning. Dette korps, hvis historie er optegnet af Otto v. Spreckelsen i Viborg Købstads historie, 1940, havde en vis tilknytning til brandvæsenet, idet der i tilfælde af brand skulle afgives 12-14 mand af borgervæbningen for at være behjælpelig med at opretholde ro og orden ved brandstedet og med at rydde op efter branden.

Dette mandskab skulle være uniformeret og bevæbnet, og det var under tjenesten på brandstedet undergivet brandinspektørens kommando.

Borgervæbningen i Viborg blev ophævet ved kongelig resolution af 14. juli 1843, og i stedet for blev oprettet et brandkorps, hvis reglement blev godkendt af Danske Kancelli 18. maj 1844.

Dette reglement, der altså er det grundlæggende dokument for Viborg brandkorps, og som foruden at fortælle udførligt om brandkorpsets organisation og pligter også giver et tidsbillede, optrykkes i det følgende i sin helhed, idet det så vidt vides ikke findes optaget i nogen anden trykt publikation.

REGLEMENT  
for  
Brandcorpset i Viborg.  
1844.

§ 1.

Den hidtil værende Borgervæbning i Viborg ophæves ifølge Kongelig Resolution af 14de Juli f. A. og i Sammes Sted organiseres et Corps under Navn af Brandcorps, af hvilket en særskilt Afdeling udtages, hvis Bestemmelse det er at være Politiet til Hjælp og vedligeholde Orden.

§ 2.

Som Følge heraf ophøre de forhen ved Borgervæbningen værende Officersposter.

De hos Borgercapitainen beroende Faner, Trommer, Vaaben og Armaturrequisiter, afleveres til den ved Brandcorpset ansættende højstkommanderende Officerer.

§ 3.

Under Brandcorpset hører alle Byens Indvaanere som forhen hørte under Brandcorpset og Borgervæbningens saavel første som den i sin Tid værende anden Afdeling, hvilke alle ere pligtige at forrette den Tjeneste ved Corpset, hvortil de ansættes.

§ 4.

Officererne ved Brandcorpset udnævnes af Amtmanden og kunne ligeledes af ham afskediges. De af disse Officerer som efter de følgende Bestemmelser ere berettigede

til i Forening med Politimesteren, at have Sæde og Stemme i Brandretten, besørge den øvrige Fordeling af Mandskabet til enhver Post.

#### § 5.

Brandcorpset staaer under Amtmanden, og i hans Fraværelse under Politimesterens Overtilsyn og Befaling.

#### § 6.

Ved den Afdeling af Brandcorpset, hvis specielle Bestemmelse det er at slukke opkommen Ildebrand eller forebygge dens videre Udbredelse, finder følgende Inddeling Sted og ansættes efternævnte Officerer:

1) En Capitain, som har høieste Commando over hele fornævnte Afdeling og Politivagten. Hans Pligt er det at gjøre sig bekendt med alt hvad Brandvæsenet vedkommer og at sørge for, at Mandskabet ved Brandcorpset, som er pligtigt at møde naar det tilsiges, bliver vel øvet i at bruge Sprøiterne, Stigerne, Brandhagerne og andre til Brandvæsenet hørende Instrumenter. Han skal vaage over, at de offentlige Sprøiter og andre Brandredskaber ere i behørig Orden og god Stand, paasee at Enhver forsvarligen og vel vedligeholder de for hans Gaard eller Huus bestemte Brandredskaber, hvorom han i det mindste een Gang aarligen visiterer, og sørge for, at Vedkommende, som i denne Henseende forseer sig, blive af Brandretten mulcterede. Som den der har høieste Commando over Sprøiterne, bestemmer han, efter Overlæg med Politimesteren, hvorledes disse i Ildebrandstilfælde skulle ordnes og anvendes, og om og hvorvidt Nedbrydning bør finde Sted m. v. Han har tillige det specielle Tilsyn ved de offentlige Brandredskaber, deres Vedligeholdelse og nyes Anskaffelse, naar fornødent gjøres.

Han har under sin specielle Commando 2de, eller, om det maatte behøves, flere af Byens lønnede Brandsvende, ved hvilke han besørger Slangerne til Sprøiterne smurte og efterscete, Sprøitehuset reengjort m. v.

Disse Brandsvendes Antal og Lønning ansættes efter Overlæg med Communalbestyrelsen, hvorefter Amtets Approbation indhentes.

Han må holde nøiagtigt Inventarium over alt det offentlige Brandredskab. Naar noget ved Ildebrand eller paa anden Maade beskadiges, paaseer han at Nyt bliver anskaffet og det Gamle repareret. Anskaffelsen af nye Sprøiter og Brandredskaber, saavel som betydelige Reparationer, bør skee med Amtmandens Samtykke, efter Overlæg med Communalbestyrelsen og Omkostningerne udredes af Kæmnerkassen. Naar Tiden og Omstændighederne tillade det, skulle alle Reparationer og andre Arbejder, som koste mere end 20 Rbd. Sølv, besørages licite-rede og hvad saavel disse som de mindre betydelige Udgifter angaaer, paaseer Brandcapitainen at Alt bliver forsvarligen gjort og paa den meest oeconomiske Maade.

2) En Premierlieutenant, som er Vandinspecteur. Han har Overtilsyn med at alle Vedkommende møde med Sluffer eller Vogne og forsvarlige Tønder samt Øsekar og Tragt til Tønderne for at transportere Vand. Han skal lade tilsige saa stort et Antal tomme Vogne som Omstændighederne gjøre fornødent for at transportere Kar, Stiger og Flyttegoods. Han skal vaage over at de Vedkommende kjøre ad de beqvemmeste Veie, drage Omsorg for, at de offentlige Brønde og Vandsteder ere i forsvarlig Stand og inddele Vognene hver til sin Sprøite.

Naar der ved Brandcorpsets Mynstring eller Øvelser behøves Vand til Sprøiterne, skal han lade tilsige saa stort et Antal Sluffer eller Vogne, som behøves for at transportere Vand til Sprøiterne.

Under hans Commando staaer et Bud fra hvert Huus i Byen som møder for at bære og lange Vand. Han besørger enhver Indvaaner underrettet om, hos hvem af de under hans Commando staaende, en Secondlieutenant og tvende Underofficierer, dens Bud har at melde sig.

Til Vandinspecteurs Assistance anordnes en Second-

lieutenant og tvende Underofficierer, som hver tildeles specielt Tilsyn med en Afdeling af de ommeldte Vandbærere og ligeledes hver med 1 eller 2 Sprøiter, at disse ingensinde mangle Vandbærere og Vand. Naar en Sprøite bliver saaledes posteret, at Vand ikke kan kjøres lige dertil, maa dertil, efter Vandinspecteurs Ordre, et forholdsmæssigt større Antal Vandbærere afgives. Ligeledes kan Vandinspecteuren, efter Omstændighederne overdrage Secondlieutenanten Tilsyn med flere Sprøiters Forsyning med Vand, medens en af Underofficiererne med sin Afdeling af Folk besørger en anden ham paalagt Forretning.

Secondlieutenanten træder i Vandinspecteurs Forfald i hans Sted, ligesom og, naar denne i Capitainens Forfald maa paatage sig hans Forretning.

I Capitainens Sygdom eller andet Forfald tiltræder Premierlieutenanten og overtager hans Commando som Høistcommanderende.

3) En Secondlieutenant, som er Sprøitemester og har Commando over 1ste Hovedsprøite eller Nr. 1 og alt dertil hørende Mandskab.

Under ham staaer 3 Underofficerer, nemlig: 1 som Næstcommanderende og Reserve-Sprøitemester, 1 ved Slangen og 1 ved Vandkarret. Disse skulle følgelig have Tilsyn med Pomperne, med Slangerne og deres Conservation samt med at de herved ansatte Skoe- og Sadelmagere møde med Skruer og Lapper og andet fornødent Værktøi, med Vandkarrene og med at intet urcent Vand kommer i Sprøiten eller Karret. I Henseende til Fordelingen af dette Arbeide og Tilsyn og hvad iøvrigt ved Sprøiten, Vandkarrene og Stigerne kan forefalde, rette de sig efter Sprøitemesterens Ordre. Til denne Sprøite ansættes:

a) De fornødne Straalemestre. Skjøndt disse ei bære Uniform som Underofficerer, ansees de dog lige med disse, og skulle, naar de ønske det, ved indtræffende Va-

cance fortrinligen tages i Betragtning ved Officerersposters Besættelse.

- b) 4 Sadel- eller Skomagere eller andre dertil duelige Folk ved Slangen, som møde med Skruer og Lapper og andet fornødent Værktøi.
- c) En Smed med sit Værktøi.
- d) De fornødne Folk til at pompe.
- e) Mandskab til at transportere Vandkarrene og derefter at assistere ved Pompningen.
- f) En Bødker med sit Værktøi.
- g) Folk til at transportere og anbringe Stigen Nr. 1.
- h) Ligeledes til Stigen Nr. 2.

Besætningen ved de øvrige Sprøiter bliver, ligesom ved den 1ste er anført, dog i Forhold til enhver Sprøites Størrelse.

4) En Scndlieutenant, der med 4 Underofficerer commanderer Nedbrydnings-Corpset. I Secondlieutenantens Forfald bestemmer Brandcapitainen, hvo af Underofficererne der skal føre Commandoen som Lieutenant. Ved Nedbrydningscorpset ansættes især Tømmer-, Muur- og Smedeprofessionister, som efter Underofficerernes Commando skulle virke ved Ildebrand med Øxe og Brækjern, for, naar fornødent gjøres, at bryde ned.

Han maa Intet lade nedbryde uden Politimesterens eller Brandcapitainens Ordre. Under hver Underofficers Commando staaer 12 Tømmer-, Smede- eller Muursvende, som alle ere pligtige at møde med deres egne Øxer og Værktøi, da de i Sprøitehuset værende Øxer og en Fuxsvantser bør leveres til Brug for Militaire eller Andre, som, uden at henhøre til Brandcorpset, kunne komme til Hjælp naar Huse skulle nedbrydes.

5) En Secondlieutenant som Adjutant, hvem det paa-ligger, naar Brandcorpset er samlet, for at exercere eller i Ildebrandstilfælde at være tilstede hos Capitainen for at

bringe dennes Ordre til Officiererne af Corpset og derefter strax igjen forføie sig til Capitainen eller den Høistcommanderende for at melde det Passeredc. Han er Capitainen behjælpelig med Rullerne og Mandtallisternes Affattelse, hvorved det paases, at Ingen, som er pligtig til Tjeneste ved Corpset udelades.

#### § 7.

Af Brandcorpsets Medlemmer udtager Brandcapitainen i paakommende Ildebrandstilfælde det fornødne og til Functionen bedst skikkede Mandskab, hvis Pligt det er at udvise al mulig Bistand ved Redning af Personer, Indboe o. s. v.

#### § 8.

Politicorpset, hvis Bestemmelse det er, saavel i Ildebrandstilfælde, som ellers naar det behøves og dets Hjælp af Politimesteren reqvireres, at haandhæve Orden og Rolighed, skal bestaae af:

- a) en Premierlieutenant,
- b) en Secondlieutenant,
- c) en Commandeersergeant,
- d) 4 a 5 Underofficerer,
- e) 2 Tambourer,
- og f) 40 a 50 Mand.

Disse udtages alle af Borgervæbningens 1ste Afdeling.

#### § 9.

Ved Ildebrand møde desuden Byens Politibetiente og Vægttere, som staae under Politimesterens Commando.

#### § 10.

Da Subordination og Orden er nødvendig, men ikke lettelig kan finde Sted, med mindre de Commanderende ved ydre Tegn ere kjendelige fremfor de Andre, saa befales alle Brandcorpsets Officerer og Underofficerer inden 2 Maaneder efter dette Reglements Bekjendtgjørelse

og deres derefter skeete Ansættelse ved Corpset at anlægge samme Uniform, som ved Officierer og Underofficierer ved Borgervæbningen i Viborg hidtil er reglementeret; Officierer og Underofficierer ved Corpset, med Undtagelse af Politicorpset, bærer grøn Fjeder, men Officiererne og Underofficiererne ved Politicorpset hviid Fjeder.

Mandskabet af Brandcorpset, med Undtagelse af Politicorpset, bærer ingen Uniform, men Mandskabet ved Politicorpset derimod samme Uniform som Borgervæbningen i Viborg hidtil har baaret og derhos en hvid Pompon af Uld i Hatten.

Mandskabets Armatur ved Politicorpset er et Gevær med Bajonet og Patrontaske som bæres over Skulderen i sort Bandeleer.

Mandskabet ved den øvrige Deel af Corpset forsynes med Messing-Blikskilt, hvoraf kan sees til hvilken Sprøite eller Afdeling Vedkommende henhører.

#### § 11.

Brandforordningen af 24de Januar 1761 bliver Regel for Brandcorpset forsaavidt der ikke deri ved dette Reglement er gjort nogen Forandring.

#### § 12.

Det Brandredskab, som enhver Gaard- eller Huuseier bør have skal bestaae af Følgende:

Ved alle Gaarde og Huse som ere assurerede for 1200 Rbd. eller derover skal anskaffes en Brandstige og en Brandhage. For en Gaard eller Huus, der er assureret indtil 500 Rbd., skal anskaffes en Brandspand malet og forsynet med Husets Assurance-Nummer og fra 500 Rbd. indtil 1000 Rbd. 2 Brandspande, fra 1000 til 2000 Rbd. 3 Brandspande, fra 2000 Rbd. til 3000 Rbd. 4 Brandspande, fra 3000 til 5000 Rbd. og derover 5 Brandspande. Videre skal enhver Gaard- eller Huuseier have uden for sit Huus en Vandtønde



med Jernbaand og Jernhaandgreb, alt paamalet dets Assurance-Nummer hvortil Redskabet hører. Og endelig skal der til hver Gaard eller Huus have en Lygte.

Disse Brandredskaber skal enhver Gaard- og Huuseier være pligtig til inden 2 Maaneder fra dette Reglements bekjendtgjørelse at anskaffe, alt under den i Anordningen bestemte Straf. Og maa intet Skjøde paa nogen Gaard eller Huus antages til Læsning ved Retten med mindre det med Brandcapitainens Attest bevises, at de fornødne og befalede Brandredskaber dertil have.

### § 13.

Enhver, som efter de forhen udgangne Anordninger hører eller hørte under Brandcorpset eller Borgervæbningsens første eller anden Afdeling, skal uvægerligen og under Straf af Mulct efter Brandanordningen, eller, efter Omstændighederne med Fængsel paa Vand og Brød, møde og gjøre den Tjeneste ved Corpset, hvortil han befales; dog tillades det Enhver, som ønsker sig fritaget for at være Officier, derfor at blive forskaanet, mod at han vedbliver at gjøre Tjeneste som simpel Mand.

### § 14.

Udgivterne i Anledning af Brandvæsenet udredes som hidtil og opkræves af Kæmneren, som derover aflægger Regnskab. De Mulcter som falde i Corpset skulle danne et Fond, som skal anvendes til Præmie for udmærket Tjensteduelighed, Flid og Hurtighed, udviste af Personer saavel i som udenfor Corpset, saavel som til Understøttelse for dem, der ved Arbeide under Ildebranden paa drager sig Skade paa Førlighed eller Lemmer, hvorover af Brandcapitainen aflægges aarligt Regnskab, med hvis Aflæggelse, Revision og Decision forholdes efter Forordningen af 24de Januar 1761 Cap. 7 § 3.

§ 15.

Brandretten, som paakjender alle de Sager, hvilke efter Forordn. 24de Januar 1761 høre under dens Paakjendelse, samt endvidere de Sager, som forhen hørte under den borgerlige Krigsret, forsaavidt Politicorpset angaaer, bestaaer af Politimesteren, Brandcapitainen og Premierlieutenanten ved Politicorpset.

Det Kongelige Danske Cancellie, den 18de Mai 1844.

Stemann.

Lange.            Bentzen.            Holm.            Møller.

(L. S.)

in fidem copie.

Viborg Stiftamt, den 30te Mai 1844.

Bretton.

Reglementet af 1844 danner basis for brandvæsenets ordning i Viborg, indtil det i 1895 blev afløst af »Vedtægt for Brandvæsenet i Viborg Købstad af 3. Juli 1895«. Dog måtte der i tiden fra 1873 til 1895 tages fornødent hensyn til de ændringer, som »Lov om Brandvæsen i Købstæderne af 21. Marts 1873« påbød.

I det tidsrum, der var forløbet fra 1844 til 1895, var antallet af indbyggere i Viborg fordoblet, fra ca. 4000 til ca. 8000, og det er klart, at denne tilvækst i befolkningen gjorde det nødvendigt at udvide brandkorpset og at sørge for mere slukningsmateriel.

Ordningen af 1895 inddelte brandkorpset i fem afdelinger, nemlig:

Slukningsafdelingen.

Vandforsyningsafdelingen.

Nedbrydningsafdelingen.

Redningsafdelingen.

Ordensafdelingen.

De forskellige afdelingers benævnelse fortæller klart og tydeligt, hvad deres opgave gik ud på, men naturligvis arbejdede de alle med på brandvæsenets hovedopgave: at slukke en udbrudt brand.

At den nye ordning krævede mere og bedre uddannet personale, siger sig selv, og at der skulle mere slukningsmateriel til, kan heller ikke undre. I afsnittet »Sprøjter og andet materiel« er der i store træk fortalt om, hvorledes byens udvikling krævede mere og bedre materiel. På et enkelt punkt bør der dog gives supplerende oplysninger, nemlig angående byens sprøjter.

Vedtægten af 1895 fastslår, at byen skal have mindst fem sprøjter foruden to håndsprøjter.

I afsnittet »Sprøjter og andet materiel« er gjort rede for, at byen i 1830 rådede over:

- 1) 1 sprøjte anskaffet 1747.
- 2) 1 sprøjte anskaffet 1761.
- 3) 1 sprøjte anskaffet 1809.
- 4) 1 sprøjte modtaget som gave 1830.
- 5) Tugthuset sprøjte, der stod til rådighed for byen.

Gennem Viborg byhistoriske Arkivs avisregistratur, der dækker tiden fra 1773 til nutiden, er det muligt at følge alle større ændringer på brandvæsenets område, og en så betydningsfuld disposition som køb af en ny sprøjte ville ganske givet være omtalt i byens aviser. Men der nævnes ikke nogen anskaffelse af en sprøjte efter 1830. Først 1919 vedtog byrådet at anskaffe en ny sprøjte, og nu er det en motorsprøjte, det drejer sig om.

Man spørger uvilkårligt sig selv: Har Viborg by virkelig kunnet klare sig fra 1830 til 1919, altså i næsten 100 år, uden at anskaffe nye brandsprøjter?

Svaret må blive: Ja! Og det belyses af et læserbrev i Viborg Stiftstidende fra 6. januar 1897, hvor der, efter

den ulykkelige brand i Aalkjærs ejendom, rettes en meget hård kritik mod det slukningsmateriel, som byens brandvæsen dengang rådede over.

Om sprøjterne skrives der: »De fleste af dem er mest egnede til at indsendes til vort historiske museum i det gamle rådhus. Ved at se på en inskription på een af dem føler man sig bogstavligt hensat til Frederik den 6. tid.«

Det er hårde ord, og der er den sandhed i dem, at byens sprøjter *var* gamle. Men det er ingenlunde ensbetydende med, at de var ubrugelige. Datidens sprøjter var af en såre enkel og robust konstruktion, og når en sådan sprøjte var forsvarligt vedligeholdt, var der intet til hinder for, at den kunne være egnet til brug gennem det meste af et århundrede. Men for at den kunne virke efter sin bestemmelse, krævedes der to ting: vand og mandskab til at betjene den.

Besværlighederne med vandforsyningen er tidligere omtalt, og de ophører, da vandværket bliver anlagt i årene 1900-1902. Men hvordan med mandskabet, hvordan klarede man det spørgsmål?

Oprindelig var det en almindelig borgerpligt for byens mandlige befolkning at hjælpe til i tilfælde af brand; man vidste aldrig, hvornår man selv kunne trænge til medborgernes hjælp, så derfor ydedes hjælpen beredvilligt og af et godt hjerte.

Brandforordningen af 1672 bygger da også på borgernes frivillige bistand, men der rettes en særlig henstilling til alle tømrere og murere om at lade sig indskrive som brandsvende. Det var folk, som havde en vis sagkundskab, og de var derfor særlig værdifulde ved slukningsarbejdet. Der blev ydet disse indskrevne brandsvende en årlig godtgørelse af 2 sletdaler, men iøvrigt var alt hjælpearbejde i tilfælde af brand ulønnet.

Den landsomfattende brandforordning af 1761 byggede ligeledes på frivillighedens princip. Til folkene på

de mere krævende poster ydedes en vis godtgørelse i form af fritagelse for indkvartering, men ellers var det stadig et ulønnet hverv at hjælpe til ved slukningsarbejdet, og hvis der ikke ad frivillighedens vej meldte sig tilstrækkeligt stort mandskab, kunne byerne simpelthen udskrive borgerne til brandtjeneste.

Der eksisterede med andre ord en værnepligt for byens mandlige befolkning på brandvæsenets område. Dette fastslås udtrykkeligt i reglementet for brandkorpset i Viborg af 1844, idet det i § 3 hedder: »Under brandkorpset hører alle byens indvånere.«

Ved en bekendtgørelse i Viborg Stiftstidende af 7. maj 1846 gives der nærmere regler for brandtjenesten under følgende form:

»Alle personer, der driver næringsbrug, ernærer sig ved lejlighedsarbejde eller kan henregnes til håndværkerstanden eller tyendeklassen, har pligt til at melde sig til brandkorpset.«

Det tilføjes, at session afholdes på rådhuset den 12. maj, og at alle i alderen 25-50 år har pligt til at møde, hvis de ikke vil ifalde bøde.

Disse brandsessioner bliver til årlige begivenheder, og bekendtgørelserne derom kan følges i byens aviser lige til 1909.

Allerede før den tid var der dog gjort en begyndelse til et fastlønnede brandkorps.

I Viborg Stiftstidende for den 8. november 1887 udtaler en af byens borgere sin glæde over, at byrådet efter brandinspektørens forslag har vedtaget at ansætte et fastlønnede brandmandskab på 12 mand. Dette korps, skriver han, vil kunne klare langt de fleste udrykninger; og skulle det vise sig, at der kræves mere mandskab, så må det store korps, altså de borgere, der var udskrevet til brandtjeneste, træde til.

Brandværnepligten gjaldt altså stadig for byens mandlige borgere, omend det udskrevne mandskab mere og

mere gik over til at udgøre en reserve, der skulle træde til, hvis det faste brandmandskab ikke kunne klare det.

Værnepligten gjaldt dog ikke alle byens borgere; der var visse personer, der var fritaget for denne pligt.

Vedtægten for brandvæsenet i Viborg købstad af 1895 bringer i § 7 en fortegnelse over de således fritagne personer:

- 1) Kongelige embeds- og bestillingsmænd samt disses fuldmægtige, for så vidt de havde fast konstitution.
- 2) De anerkendte trossamfunds gejstlige.
- 3) Samtlige politi-, post-, telegraf- og jernbanefunktionærer.
- 4) Tjenestegørende militære.
- 5) Alle ved offentlige skoler ansatte lærere.
- 6) Samtlige funktionærer ved sindssygeanstalten her i byen.
- 7) Samtlige læger.
- 8) Apotekere og disses medhjælpere.
- 9) Medlemmer af byrådet samt byens kærner.

De under 1-7 nævnte dog kun for så vidt de ikke tillige driver borgerlig næring.

De af byens borgere, der holdt vogn og mindst 2 heste, havde kørepligt i brandvæsenets tjeneste, dog kun mod betaling for kørsler uden for kommunens grund.

Der var dog en mulighed for at slippe for den tjenestepligt i brandkorpset, der påhvilede borgerne: Man kunne købe sig fri.

Borgerne kunne fritages for tjenestepligten mod at betale 5 kr. om året til kærnerkassen, og hvis det drejede sig om kørepligt mod at betale en årlig afgift på 10 kr. Denne adgang til at købe sig fri *har* været benyttet, dog kun i ringe omfang; det er kun ganske små beløb, der føres til indtægt i byens regnskaber på denne konto; det drejer sig sjældent om mere end 40-50 kr. årligt.

Med ansættelsen af det lønnede brandkorps i 1887 blev overgangen til det nuværende moderne brandkorps i Viborg påbegyndt, og udviklingen fulgte nu i de følgende år en fast linie: Flere og flere lønnede ledere og brandmænd, først honorarlønnede, siden fastlønnede, og selv om det på brandsessionerne udskrevne mandskab (det talte i 1901 ifølge en indberetning fra brandinspektøren til brandkommissionen ikke mindre end ca. 600 mand), stadig var til rådighed, så gik det mere og mere over til at udgøre en reserve, der kun sjældent blev taget i brug.

Viborg købstads brandkorps består nu (april 1969) af:

*Fastlønnet personale:*      *Honorarlønnet personale:*

1 brandinspektør	1 vicebrandinspektør
1 depotmester	2 brandassistenter
5 brandmænd	3 brandmestre
1 C. F.-assistent	15 brandmænd
1 C. F.-depotmester.	

Hvornår brandsessionerne og hermed udskrivningen af mandskab hørte op, har det ikke været muligt at fastslå med nøjagtighed. Så sent som i 1909 fandt udskrivning som tidligere nævnt sted. Men forøvrigt er borgernes pligt til at yde hjælp ved slukningsarbejde i tilfælde af brand slet ikke ophørt; den pligt har man den dag i dag, således som det fremgår af »Brandvedtægt for Viborg Købstad af 1965«. Denne vedtægt § 8 lyder således:

»Den kommanderende på brandstedet kan forlange, at de, der er tilstede ved en ildebrand, skal deltage i rednings- og slukningsarbejdet. Endvidere kan han kræve, at privat slukningsmateriel, transportmidler af enhver art samt traktorer og andre arbejdsredskaber stilles til rådighed for dette arbejde med fornødent betjeningsmandskab.«

I 1928 skete der noget, der fik afgørende betydning for udviklingen af brandvæsenet i Viborg. Der var i 1926 vedtaget en ny brandpolitilov for landområderne, og i medfør af denne lov sluttede Viborgs brandvæsen i 1928 kontrakt om slukningshjælp med en række af de omliggende landkommuner. Oprindeligt (1928) omfattede kontrakten 12 kommuner, men den blev senere udvidet med endnu 6 kommuner, og hertil kommer en stiltiende overenskomst med det militære brandkorps på FSN-Karup om, at dette korps yder bistand ved alle brande i området Frederiks-Karup.

Endelig er der oprettet vederlagsfri slukningsoverenskomst med de kommunale brandvæsener i Randers, Silkeborg og Skive.

Disse overenskomster med de omliggende kommuner bevirkede, at Viborgs brandvæsen fra at dække et område med ca. 25.000 indbyggere kom til at betjene et område med ca. 50.000 indbyggere, hvortil kom de gensidige overenskomster med Randers, Silkeborg og Skive.

Med andre ord, Viborgs brandvæsen gik fra et korps, der dækkede et købstadsområde af normalt omfang, over til virkelig stordrift med de deraf følgende fordele: større kapacitet, mere og bedre materiel, større sikkerhed for borgerne og, hvad der ikke kan være uvelkomment for borgerne, færre udgifter pr. indbygger.

Det er muligt, ja vel sandsynligt, at de forestående amt- og kommunesammenlægninger kan bringe ændringer i hele denne samarbejdsordning, men såfremt man ønsker nærmere oplysninger på hele dette område må henvises til de fortræffelige og omfattende årsberetninger, der siden 1963 er udsendt af Viborg kommunale brandbrandvæsen.

Endelig skete der i 1957 noget, der fik en gennemgribende betydning for det kommunale brandvæsen: Civilforsvaret blev oprettet, og der blev i Viborg etableret et



nøje samarbejde mellem brandvæsen og civilforsvar, men herom vil der blive gjort nærmere rede i bogens afsnit 7: Hvad bestiller brandvæsenet, når der ikke er brand?

De to væsener har dog hver sin styrelse. Brandvæsenet ledes af Viborg byråds brandkommission, der består af syv medlemmer, nemlig:

Faste medlemmer: Politimesteren( formand), brandinspektøren og bygningsinspektøren.

Endvidere: Overlæge S. K. Sørensen, fabrikant Axel Brøndum, materielforvalter Helmuth Spanggaard Pedersen og overassistent Folmer Mortensen.

Civilforsvaret ledes derimod af den særlige civilforsvarskommission.



### 3. Brandalarm gennem tiderne

Hvis det skal lykkes at slukke en brand, er det af afgørende betydning, at slukningsforanstaltningerne iværksættes snarest muligt.

Boghandler *Victor Christensen* fortæller i sin lille bog »Viborg købstads brandvæsen 1844-1944« fra 1944, at brandalarmering i Viborg så sent som omkring 1880 foregik på følgende måde:

Den, der opdagede branden, måtte sørge for, at der blev sendt bud til politistationen, der dengang fandtes i det gamle rådhus, nu Stiftsmuseets bygning. Den vagthavende politibetjent opsøgte så propskærer Thomsen, der boede i ejendommen ved siden af, og Thomsen begav sig så til domkirken og ringede med stormklokken. Først derved blev de borgere, der hørte til brandkorpset, underrettet om, at der var ildløs. De skulle så have uniformen på og derefter begive sig til politistationen for at få at vide, hvor branden var og for at forsyne sig med de slukningsremedier, der befandt sig i og ved rådhuset.

Dette alarmeringssystem med underretning af byens politi og ringning med stormklokken havde bestået så godt som uændret gennem mere end 300 år.

Stormklokken var det officielle alarmeringssignal. Den var placeret i domkirkens nordre tårn (se billedet side 7) og klokkerebet var ført ned langs tårnets ydermur, således at man kunne ringe med klokken uden at gå op i tårnet. Stormklokken var oprindeligt placeret i tårnet til Sct. Hans kirke, der lå ved Nytorv, men da dette tårn i 1584 blev revet ned, fordi der skulle skaffes plads til hyldningen af Frederik II's søn Christian IV, blev stormklokken flyttet til Sct. Ibs kirkes tårn.

Denne kirke lå imidlertid så lavt, at klokken vanskeligt kunne høres ud over byen, og stormklokken blev der-

for i 1613 flyttet til domkirkens nordre tårn, hvor den siden har haft sin plads.

1867 blev den dog på grund af domkirkens ombygning flyttet til Søndre Sogns kirke, men 1876 kom den tilbage til domkirken.

Et andet led i byens brandalarmeringssystem var vægterne. Hvor langt tilbage, man har haft vægtere i Viborg, vides ikke, men de omtales første gang i brandforordningen af 1672. Det hedder heri, at de skal patruljere i gaderne om natten, »hvorved tyveri desbedre kan forhindres og om ildebrande påkommer, en god redning des snarere er tilstede«.

1737 etableredes en ordning med en tårnvægter i domkirkens nordre tårn. Han skulle i tilfælde af brand klemte med stormklokken og hænge en lygte ud på den side af tårnet, som vendte mod branden. Ordningen med tårnvægteren blev dog ophævet allerede fire år efter. Byen fandt ordningen for dyr.

Tårnvægteren blev imidlertid genindført i 1801, men nu skulle han residere i Søndre Sogns kirkes tårn, der i den anledning blev udbygget med en vægtergang. Hvis tårnvægteren observerede en brand, skulle han klemte med kirkens klokke, indtil stormklokken i domkirken kunne overtage ringningen, for det var stormklokken, der var byens officielle alarmklokke.

Tårnvægter-institutionen blev aldrig populær, man stolede ikke på ham, og det skete, at han sov på sin post. I 1818 gik det helt galt; han opdagede ikke, at der var brand i tugthusets skorsten, og den lå dog ganske tæt ved kirken. Det blev honoreret med afsked og 6 × 5 dages vand og brød.

Tårnvægter-ordningen blev ophævet 1824, men ordningen med de patruljerende vægtere eksisterede lige til 1892.

Et led i alarmeringen var også brandtrommerne. Stormklokken var god nok, den kunne fortælle, at der var udbrudt brand, men den kunne ikke sige, hvor branden var.

Det kunne trommeslageren derimod.



Viborgs brandtromme fra ca. 1850. Viborg Stiftsmuseum.

I 1853 blev der gjort et forsøg på at variere stormklokkens ringning og trommens hvirvler, således at de dog fortalte noget om, hvor branden var. Den 10. august meddeltes ved en bekendtgørelse i »Viborg Stiftstidende«, at der den 12. august ville blive givet sådanne prøver på signaler med stormklokke og tromme, som man i fremtiden ville benytte.

Det var altså en opfordring til borgerne om at høre efter og prøve på at lære signalerne at kende. Signalerne var:

Brand i selve byen: Stadig klemten og trommeslag.

Brand på marken: 3 slag med klokken, derefter ophold og igen 3 slag o. s. v. Trommeslag med ophold.

Øvelse: Ingen klokke. Trommeslag med ophold.

Som et kuriosum kan nævnes, at i den brandforordning for købstæderne i Danmark, der som nævnt af Danske Kancelli udsendtes i 1761, står følgende om stormklokkens brug til brandalarm. Det har dog kun gyldighed, hvis der i den pågældende købstad haves en tårnvægter: »Vægteren skal, ligesom ilden af- og tiltager, klemte hastigt og langsomt indtil den ganske er dæmpet.«

Da der kun i korte perioder har været en tårnvægter i Viborg, har denne bestemmelse næppe haft betydning

for Viborg, og skulle den overholdes, var det da også en forudsætning, at man fra vægterens stade kunne følge brandens udvikling.

I 1888 begynder man at tage den moderne teknik i brug på brandalarmeringens område. Der opsættes elektriske ringeapparater hos det faste brandmandskab og hos to avlsbrugere, der havde forpligtet sig til hver at møde med et spand heste til forspand for sprøjterne. Men anmeldelsen af en brand må stadig ske ved bud til brandstationen (politistationen).

I 1906 går man et skridt videre, og der afsluttes kontrakt mellem byrådet og Jydsk Telefon A/S om et alarmeringssystem. Det omfattede dog ikke telefonforbindelse til brandkorpsets enkelte medlemmer, kun til de af dem, der havde mere betydningsfulde hverv. Korpset som helhed alarmeredes lige indtil 1968 gennem den elektriske ringeledning, der blev opsat i 1888.

Vi må dog ikke glemme brandsirenen, hvis lyd enhver Viborg-borger kender. Den blev opsat i 1923, og den sidder stadig på taget af det, vi nu må benævne som »den gamle brandstation« i Ll. Sct. Hansgade. Men nu er den tavs; den skal kun tjene som reserve, hvis det nye alarm-system skulle svigte.

De gamle alarmsystemer: stormklokken, brandtrommen, vægternes råb og sirenen, var altså noget, der kunne høres af byens borgere, og det var netop meningen med det.

Det nye system, der blev indført i 1968, hører borgerne intet til. Det høres kun af de af brandkorpsets medlemmer, for hvem det er bestemt. Det består i en lille radiomodtager, som korpsets medlemmer kan bære på sig, og gennem den modtage de signaler, der udsendes fra brandstationen.

Systemet vil blive nærmere omtalt i afsnittet »Teknikkens gennembrud«.

Endelig skal nævnes, at der et enkelt sted i Viborg, nemlig i landsarkivets bygninger, er etableret et fuld-automatisk brandalarmeringsanlæg, der automatisk giver alarm til brandstationen, når der i landsarkivets lokaler spores temperaturstigning eller røg.



## 4. Sprøjter og andet materiel indtil ca. 1920

Første gang, man i de lokale annaler finder brandsprøjter nævnt, er i Viborg bys brandforordning af 1672. Der tales her om »de sprøjter, der hidtil havde været i Jakob Hasse's hus«. *Jakob Hasse* (se *Viborg Købstads Historie*. 1940. Side 826) var købmand, og hans hus lå på hjørnet af Sct. Mathiasgade og St. Sct. Mikkelsgade. Det må have drejet sig om håndsprøjter så små, at de kunne transporteres af een mand. På Friluftsmuseet i Lyngby findes opbevaret håndsprøjter, som vides at have været benyttet af brandvæsenet i København omkring 1600. De er lidet effektive og minder lidt om de sprøjter, man nu benytter til sprøjtning af frugttræer, men man havde dem ikke bedre dengang.

I forordningen af 1672 tales også om »den store kobbersprøjte, der tilses og passes af Laurids kobbersmed«. Den var så stor, at han ikke kunne transportere den alene, men måtte have en mand til hjælp. Denne sprøjte må have svaret ret nøje til den sprøjte, der nu findes på Viborg Stiftsmuseum, og som har tilhørt Viborg Tugthus. På billedet ser man, at den er indrettet til at bæres af to mand, netop som det siges om kobbersprøjten.

*Laurids kobbersmed* (kobbersmed Laurids Christensen, borgerskab 1664, oldermænd i smedelaugene 1672-74, død 1681), der altså var byens sprøjtemester, skulle »eksercere kobbersprøjten med vand« på torvet hver fjortende dag. For pasningen og prøverne fik han 2 rigsdaler om året, og når han mødte med sprøjten ved ildebrand, fik han 1 rd. for hver gang. Den mand, der hjalp ham med at transportere sprøjten, skulle have 2 mark for hver gang.

Som foran nævnt har Viborg Tugthus haft sin egen sprøjte. Den tilhørte tugthuset, men stod også til rådig-

hed for Viborg by, og den kan som sagt beses på Viborg Stiftsmuseum. Den må være anskaffet mellem 1742 og 1768. Da tugthusets bygninger først var færdigbygget i 1742, har der næppe på noget tidligere tidspunkt været anledning til at anskaffe en særlig sprøjte til tugthuset, og da Pontoppidan omtaler sprøjten i »Danske Atlas« 1768, har vi altså sikkerhed for, at den fandtes på dette tidspunkt. Pontoppidan nævner også, at Viborg by på dette tidspunkt (1768) havde to andre sprøjter, og han betegner disse andre sprøjter som »store sprøjter«.

Dem får vi lidt mere at vide om i Ursins bog »Stifts-staden Viborg« fra 1849. Han fortæller nemlig, at Viborg by i 1747 anskaffede en sprøjte, der kostede 250 rigsdaler, en ganske antagelig sum for den tid. Denne sprøjte eksisterede så sent som i 1897, men var da forlængst taget ud af brug, og den blev, ifølge en notits i Viborg Stiftstidende for 25/11 1897, solgt for 15 kr., formentlig til ophugning.

Endvidere købte byen i 1761 endnu en sprøjte, og endelig i 1809 en tredje sprøjte. Denne sidste kostede 390 rigsdaler.

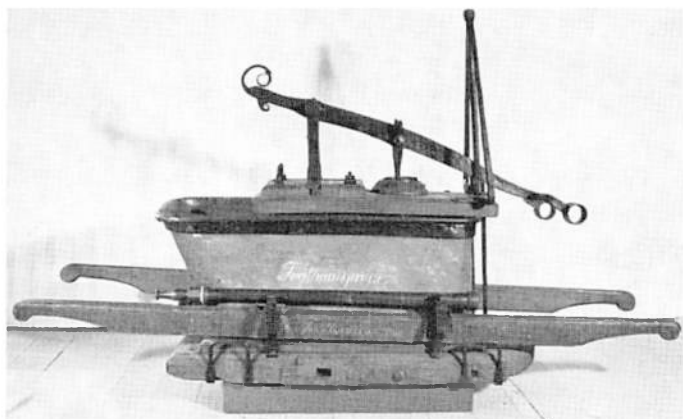
Byen rådede nu over i alt fire sprøjter, nemlig byens egne tre samt den, der tilhørte tugthuset.

De eksisterede alle så sent som 1819. I dette år kom højesteretsassessor Andreas Chr. Kierulff, nemlig som Danske Kancellis repræsentant, på en inspektion i Viborg (se »Fra Viborg Amt« 1967), og han anfører i sin beretning til kongen, at byen foruden tugthussprøjten havde tre sprøjter, nemlig to store og en mindre. Han betegner dem som »gamle, men brugelige«.

I 1830 fik Viborg sin femte sprøjte; det var en af byens borgere, landsoverretsprokurator, kancelliråd *Chr. Møller* (f. 10/6 1786, død 6/8 1856, medlem af Sparekassens direktion 1828-56), der betænkte sin by med denne gave.

Samtlige kommunale sprøjter var gennem hele tiden fra 1672 til 1914 placeret i eller ved byens gamle rådhus.





Tugthuset's sprøjte fra ca. 1745. Findes på Viborg Stiftsmuseum.

Den 14. december 1857 bekendtgøres i Viborg Stiftstidende, at byens sprøjter er flyttet til det nye sprøjtehus, der er indrettet i telegrafbygningen, hvor brandkorpsets alarmplads for fremtiden er.

Telegrafbygningen var den ejendom, Domkirkestræde 4, som kommunen i 1857 lod opføre ved siden af det gamle rådhus, og som nu bl. a. rummer turistkontoret. Bygningen gav på 1. sal plads for den nyoprettede telegrafstation og for telegrafisten, der betjente den, og i stueetagen blev indrettet sprøjtehus og brændselsrum.

Det nyopførte sprøjtehus har dog næppe rummet alt brandkorpsets slukningsmateriel, for Viborg Købstads Jordebog, 1878, anfører udtrykkelig, at to af kommunens fire sprøjter er stationeret i rådhusets stueetage.

1914 blev alle pladsspørgsmål løst ved, at den nye brandstation i Lille Sct. Hansgade blev taget i brug, og der var plads til hele slukningsmateriellet.

Her blev der også plads til den 20 alen lange brandstige, som byen anskaffede i 1897, foranlediget af den kritik af brandvæsenets materiel, der kom til orde i byens



Brandspand af lærred    Brandspand af læder    Brandspand af halm  
Alle i Viborg Stiftsmuseum.

aviser efter den ulykkelige brand i januar 1897, hvor tre mennesker omkom.

De stiger, man hidtil havde rådet over, var i længde afpasset efter byens lave huse, men nu gjorde udviklingen det nødvendigt at have stiger af andre dimensioner til rådighed, og med en stige på 20 alen følte man sig nu på højde med tidens krav. Stigen var anbragt på en vogn og bestod af to stiger, der kunne sættes i forlængelse af hinanden.

Foruden sprøjterne krævedes der til slukningsarbejdet adskillige andet materiel, navnlig vandtønder og vandspande.

Ved brandforordningen af 1672 blev det pålagt byens tre sognekirker at anskaffe et antal spande foruden andet let transportabelt materiel (brandhager, stiger, økser og lygter), og det var desuden påbudt byens grundejere at være forsynet med vandtønder og spande.

Omfanget af de krav, der stilledes til grundejerne, har vekslet gennem tiderne, men da forordningen af 1844 blev gennemført, var kravene følgende, idet kriteriet var den pågældende ejendoms assurancesum:

	Lygte	Tønde	Spand	Stige	Brandhage
Assurancesum indtil 500 rd.	1	1	1		
» 500—1000 »	1	1	2		
» 1000—1200 »	1	1	3		
» 1200—2000 »	1	1	3	1	1
» 2000—3000 »	1	1	4	1	1
» 3000—5000 »	1	1	5	1	1

Tønderne måtte ikke være større, end at de, når de var fyldt med vand, kunne bæres af 2 mand. De skulle være forsynet med rundt spunshul, mindst 3½ tomme i diameter, så vandet hurtigt kunne tømmes ud, og spunset skulle være af træ og være fastgjort til tøndens med en lænke. Tøndens skulle være forsynet med jernbånd og jernhåndtag.

Spandene skulle være af læder. Hvor mærkeligt, det end lyder, har spande af halm (snoede halmsimer) været anvendt som brandspande, men de var ikke tilstrækkeligt holdbare. Lygter var nødvendige til belysning af brandstedets omgivelser om natten. Det fremgår af Ursins bog »Stiftsstaden Viborg«, at der ikke var gadelygter i Viborg før 1859, da gasværket blev anlagt. Det havde været på tale allerede i 1803 at etablere belysning i gaderne, men det blev opgivet som for kostbart. — Grundejerne i brandstedets nærhed havde derfor pligt til, når der udbrød brand om natten,



at hænge deres tændte lygter ud til lettelse for vandtransporten.

Alt materiel skulle under mulkt være påmalet ejendommens brand-assurancenummer.

Men hvor store anstrengelser, man end gjorde sig både fra byens og fra borgernes side for at sørge for, at slukningsmateriellet skulle være tilstede og i orden, så var der dog noget, man aldrig fik til at fungere, som det skulle, nemlig forsyningen med vand. Og hvad kunne det nytte, at sprøjter og mandskab var på pletten, når der manglede vand til sprøjterne.

Gang på gang læser man i beretningerne om brande i byen, at det kneb med at få vand til sprøjterne frem i rette tid og i tilstrækkelig mængde. Forgæves udlovede man præmier til de borgere, der først mødte op ved brandstedet med fyldte vandtønder, men det synes ikke at have hjulpet tilstrækkeligt. Ordningen med vandtønder var og blev utilstrækkelig.

1885 besluttede byrådet at søge manglerne afhjulpet ved selv at anskaffe *vandvogne*, der kunne rumme 7-8 tønder vand, og det fremgår af vedtægten for brandvæsenet af 1895, at der på dette tidspunkt var fire sådanne vogne til rådighed.

Noget må det vel have hjulpet, for 1886 blev byens grundejere fritaget for forpligtelsen til at anskaffe små vandtønder. Den endelige løsning af vandproblemet opnåedes først i 1902, efter at Viborg by havde fået sit vandværk. De brandhaner, der blev opsat rundt om i byens gader, gjorde for stedse ende på problemet med at skaffe vand til sprøjterne.

## 5. Teknikkens gennembrud

Den især efter første verdenskrig stigende motorisering af landets brandvæsener medførte, at også Viborg brandvæsen måtte forsøge at følge med i udviklingen.

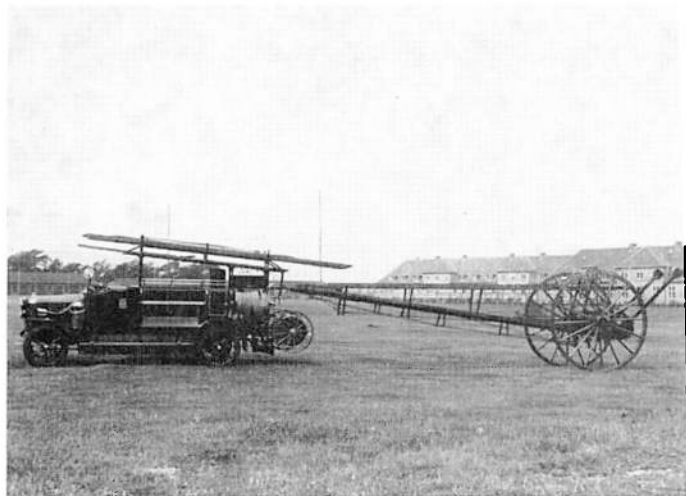
Efter længere tids drøftelser m. v. indkøbtes derfor i 1923 byens første automobilsprøjte, der blev leveret for ca. 19.000 kr. af det danske firma Løwener, der havde hjemtaget sprøjten fra Tyskland, hvilket ikke overalt faldt i god jord.

Automobilsprøjten, en »Hansa Lloyd«, var forsynet med en 1400 l/m. agtermonteret pumpe og var ved leveringen forsynet med nødvendigt slukningsudstyr.

Vognen var i drift ved brandvæsenet indtil 1960, hvor den blev solgt til A/S Chr. Riegels Trævarefabriker, der anvendte den som bedriftsværnssprøjte.

Dette særprægede køretøj er siden blevet restaureret og henstår nu på et jydsk bilmuseum.

Den viste træstige af fabrikat »Nürnberg« blev anskaffet i 1908 og har en længde på ca. 15 meter. Stigen blev oprindeligt fremført ved håndkraft, men blev senere ændret således, at den kunne bugseres af en automobilsprøjte. Trods sin enkle konstruktion har stigen overlevet nyere og større stiger, idet den fortsat lejlighedsvis anvendes af håndværkere m. fl.



Motorsprøjte fra 1923 med stige fra 1908.



Den første hestetrukne motorsprøjte, anskaffet 1919, i brug indtil 1923.



Motorsprøjte fra 1929.

I 1929 oprettedes mellem Viborg kommune og 12 omliggende sognekommuner en kontrakt om ydelse af stor slukningshjælp fra Viborg brandvæsen under brande i sognekommunerne.

Det blev herefter nødvendigt at anskaffe en lettere og hurtigere udrykningsvogn til dette formål.

Udrykningsvognen blev bygget på et Ford »A« 1,5 tons lastvogns-chassis, der kunne opnå en kørehastighed på over 60 km/t. Den kunne samtidig bl. a. medføre 6 brandfolk og 500 meter slange.

Da vognen ikke var forsynet med pumpe, blev anskaffet en påhængssprøjte, der kunne påprodses udrykningsvognen. Påhængssprøjten kunne yde 1000 l/m og er fortsat i drift som reservesprøjte.

Udrykningsvognen blev derimod ikke gammel i gårde, idet den den 1. februar 1933 væltede i Dumpen under udrykning til brand på den daværende Folkekuranstalt i Hald Ege og herunder blev så stærkt beskadiget, at resterne af vognen blev afhændet.

Den havarerede udrykningsvogn fra 1929 blev omgående erstattet med en ny og større vogn, der blev opbygget på et Fordson lastvognschassis med plads til 6 mand og bl. a. 550 meter slange.

Vognen blev leveret uden pumpe, men ved en dobbelt vægtstangs-anordning samt et spil kunne man anbringe påhængssprøjten bag på vognen, således at man kunne opnå bedre køreegenskaber.

M 2, som udrykningsvognen kaldes, er imidlertid blevet ombygget flere gange, idet man senere anbragte en frontpumpe på den. Denne pumpe blev under den anden verdenskrig udskiftet med en Aster III pumpe med en ydeevne på 1200 l/m. I 1949 blev påhængssprøjten afmonteret, og der blev i stedet opbygget to vandtanke à 200 liter på vognens agterende, hvilket senere foranledigede, at man i 1953 måtte lægge en større motor i vognen.

M 2, i mange år kaldet »landvognen«, anvendes fortsat som uddannelses- og reservekøretøj.

Den viste stige, den såkaldte »Hassel og Teudt-stige«, var bygget i 1887 og blev oprindelig fremført med hesteforspand. Den kunne rejses til 18,6 meters højde og kunne ved brug af en stikstige forlænges til godt 20 m. Stigen var sen at betjene og blev derfor i slutningen af fyrrerne afhændet.



Udrykningsvogn fra 1933 med stige fra 1887.





Stålstige fra 1948.

De gamle træstiger fra omkring århundredskiftet var som nævnt sene at betjene og langsomme at fremføre, hvorfor man i 1948 besluttede at forny stigemateriellet ved indkøb af en moderne stålstige. Man overvejede forskellige tilbud og valgte at indkøbe en 18,6 meter påhængsstige, der blev bygget af et firma i Vejle, for 14.800 kr.

Stigen kunne betjenes af et par mand og kunne fremføres af brandvæsenets køretøjer, men det viste sig desværre ret hurtigt, at den ikke var helt så stabil som ventet. Den truede af og til med at ville vælte og kunne ikke ganske tåle de belastninger, man nødvendigvis måtte byde den, hvorfor man allerede i 1965 måtte udtage stigen af daglig drift. På billedet ses stigen rejst under en brand i Sct. Mathiasgade nr. 70 i 1964.

De vanskelige leveringsforhold under den anden verdenskrig medførte, at man først i 1949 fik fornyet vognmateriellet. Man havde ganske vist under krigen anskaffet to nye påhængssprøjter, men behovet for anskaffelse af en ny automobilsprøjte var blevet aktuelt.

Man indkøbte derfor en fuldt moderne automobilsprøjte bygget på et Ford V 8 lastvognschassis med 600 liter vandtank og monteret med en Aster II frontpumpe med en ydeevne på 2000 l/m.

Sprøjten, der blev døbt »M 3 - Egon«, kunne medføre 750 meter slange og var som noget nyt forsynet med to slangevinder med i alt 60 meter førstehjælpsslange, således at man ved ankomst til brandstedet omgående kunne begynde slukningsarbejdet ved hjælp af vandtankens beholdning. I sprøjten var ligeledes som noget nyt indbygget en skumpumpe, der kunne yde 1500 liter skum pr. minut.

For brandmandskabet betød den nye automobilsprøjte et vældigt skridt fremad, idet syv mand nu kunne transporteres i lukket kabine i modsætning til tidligere, hvor det på de åbne køretøjer ofte var en noget blandet fornøjelse at blive transporteret til brand.

M 3 er fortsat i god stand og anvendes stadig under brande i købstaden.



Sprøjte fra 1949 - M 3.



Sprøjte fra 1955.

Da man i 1954-55 skulle anskaffe et nyt slukningstog til brug under udrykninger i sognekommunerne fandt man, af hensyn til forkortelse af udrykningstiden, på at dele slukningstoget op i to enheder.

Man modtog i 1955 en automobilsprøjte, M 4, med plads til tre personer, men med plads til alt for slukningstoget nødvendigt udstyr, således at man omgående kunne afsende alt materiel snarest efter alarmeringen og få minutter efter afsende den resterende del af mandskabet i en noget hurtigere udrykningsvogn.

Automobilsprøjten er opbygget på et Ford F 5 lastvognschassis og er forsynet med en vandtank på 1000 liter og en frontpumpe, Aster III, med en ydeevne på 1500 l/m. Pumpe og vandtank er tilsluttet to kommuterede slangevinder, hver med 60 meter vandfyldt slange, således at hurtigt slukningsangreb kan indsættes snarest efter ankomst til brandstedet.

Køretøjet medfører som nævnt alt for et slukningstog nødvendigt udstyr, herunder 810 meter slange og tre skumanlæg.

M 4 afsendes fortsat som anden udrykkende sprøjte til brande i landkommunerne, hvorfor man i 1968 monterede en ny og endnu kraftigere motor, så gode køreegenskaber nu er nået.

Mandskabs- og materielvognen, MV 1, blev leveret i 1954. Den er opbygget over et Ford F 100 varevognschassis og kan medføre otte mand. Køretøjet medfører kun en ringe slangemængde, 240 meter, idet den nu i hovedsagen anvendes til transport af suppleringsmandskab til brandstederne samt til hjemtransport af våde slanger m. v.



Materielvogn fra 1954.



Slangetender fra 1964.

I 1962 indkøbtes en ny »Aster III« påhængssprøjte med en ydeevne på 1800 l/m, hvorfor man egentlig manglede et køretøj til brug for transport af påhængssprøjten til vandstederne.

Der blev da anskaffet en slangetender, Land Rover, årgang 1964, med firehjulstræk og terrængear, der ud over mindre håndslukningsredskaber kunne medføre 690 meter slange.

I karrosseriet er indbygget en patenteret slangeudlægningsanordning med plads til 600 meter B-slange, der under kørsel i terræn kan udlægges på ganske kort tid, hvilket betyder en effektivisering af arbejdet på brandstedet samtidig med, at der opnås en personelbesparelse, idet én mand kan udlægge slangerne alene.

At slangetenderen, T1, samtidig er monteret med et moderne motorspil, har betydet en stor lettelse for mandskabet under nedrivning af bygningsdele m. v., ligesom man ofte ved brug af motorspillet har kunnet udtrække truede maskiner m. v. fra brændende bygninger.

Brandvæsenets større stigemateriel blev i 1965 suppleret ved indkøb af en moderne, fuldhydraulisk automobildrejestige, S 1, der ses under udrykning fra den gamle station i Ll. Sct. Hansgade.

Stigen, der kan rejses og udskydes til en højde på 25 meter, er af fabrikat »Magirus« og er monteret på et benzindrevet Volvo-lastvognschassis. Dette forholdsvis beskedne, men robuste chassis blev valgt for herved at kunne opnå så beskedne ydre mål og så gode manøvreegenskaber som muligt, og det har siden vist sig, at køretøjet er særdeles velegnet til kørsel i byens snævre gader.

I køretøjets magasiner er monteret en af civilforsvarskommissionen leveret brandgruppepakning, således at man i en katastrofesituation kan anvende stigevognen som slukningsenhed.

Herudover rummer køretøjet plads til fire mand, der til rådighed har røgdykkerudstyr, nedfiring anlæg med bære og kortslutningsudstyr.



Automobildrejestige fra 1965.



Førstehjælpssprøjte fra 1966.

I midten af tredserne opstod der behov for en yderligere rationalisering af udrykningsforholdene, idet man nu rådede over en mindre fast styrke klar til udrykning. Til denne stationsstyrkes brug blev indkøbt en slagkraftig førstehjælpssprøjte, M 1, der altid omgående afsendes fra stationen samtidig med, at den honorarlønnede del af styrken bliver tilkaldt for udrykning med to af brandvæsenets andre køretøjer.

M 1 er opbygget på et »International« 1300 4×4 lastvognschassis forsynet med en meget kraftig motor, firehjulstræk og terrængear. I køretøjet er indbygget en 600 liter vandtank og som noget nyt en agtermonteret kombineret lav- og højtrykspumpe, der er tilsluttet to kommuterede slangevinder hver monteret med 60 meter højtryksslange. Man var herved i stand til at anvende højtryksvandtågeslukning, hvilket omgående viste sig af stor værdi ved en række farlige brande i den gamle del af Viborg by.

I førstehjælpssprøjten medbringes naturligvis alt for en effektiv førsteindsats nødvendigt udstyr og materiel, ligesom springsejl og 365 meter slange er anbragt i vognen.

## Radioanlæg

Som tidligere nævnt anvendtes indtil 1968 et meget gammelt klokkeudringningsanlæg for tilkaldelse af brandmandskabet. Man havde dog i tiden fra kl. 6 til kl. 22 samtidig anvendt en af brandvæsenet ejet sirene for ved hjælp af denne at kunne tilkalde brandmandskab, der ikke opholdt sig i nærheden af en brandklokke.

Systemet virkede egentlig ganske godt i mange år, men i takt med byens udvidelse blev afstandene fra brandsirenens placering til brandmandskabets arbejdspladser så store, at mandskabet ofte overhørte sirenens tuden, hvorfor fremmødet på brandstationen ofte var i underkanten af det ønskelige.

Da man i mellemtiden havde påbegyndt projektering af en ny brandstation, fandtes det naturligt samtidig at undersøge mulighederne for en forbedring af alarmeringsmetoden. Gennem fagpressen

blev man bekendt med afprøvnings af nye alarmeringsanlæg i bl. a. Farum og København, hvorfor man søgte bistand hos Københavns brandvæsenes radio-tjeneste, der beredvilligt tilbød sin assistance.

Det viste sig, at man ved indførelse af radioalarmering kunne opnå en virkelig rationalisering af alarmeringsforholdene, hvorfor man efter at have indhentet et velvilligt stemt byråds tilladelse påbegyndte en projektering af et sådant anlæg.

Det var magtpåliggende for brandvæsenet, at radioalarmeringsanlægget blev opbygget i tilknytning til det i 1964 ibrugtagne radioanlæg med egen hovedstation på brandstationen og med fem vognradiostationer, således at der kunne føres korrespondance med alle radiobetjente led af brandvæsenet. Det var ligeledes magtpåliggende, at anlægget blev opbygget således, at man kunne kalde mandskabet







individuelt, så en rationel tilkaldelsesprocedure kunne udarbejdes. Man indkøbte derfor 25 stk. lommeradiomodtagere af fabrikat NIROS, Virum, idet disse med stort held var afprøvet et par steder, og som specielt var konstrueret til brug for brandmandskab. Københavns brandvæsen fremstillede samtidig en betjeningspult tilpasset det eksisterende radioanlæg, idet pulten blev opbygget med mulighed for anvendelse af 12 alarmeringsgrupper. Brandvæsenet anvender dog kun de ni af grupperne, idet man har ønsket at reservere tre grupper for evt. koordinering med andre kommunale institutioner.

Det samlede anlæg blev i september 1968 etableret på den nye brandstation, idet også hovedstationens antenneanlæg blev placeret her på det godt 19 meter høje slangetørrings- og øvelsestårn.

Indførelsen af dette nye alarmeringsystem, der økonomisk blev støttet af brandforsikringsselskaberne, betød en væsentlig styrkelse af brandvæsenet, idet man opnåede mandskabsfremmøde-procenter af hidtil ukendte højder samtidig med, at brandalarmering nu kunne foregå, uden at byens borgere kunne høre det, hvorved man undgik den til tider voldsomme publikumstilstrømning til brandstederne, der i de seneste år ofte sinkede slukningsarbejdet.

At indførelse af radioalarmeringsanlægget samtidig medførte en stærkt rationaliseret udrykningsprocedure med deraf følgende mindre udgiftsbyrde, bør kun nævnes for fuldstændighedens skyld.

## 6. Større brande i Viborg

Når man læser overskriften over dette afsnit, melder der sig straks et spørgsmål: »Hvad er en stor brand?«.

Vi ser helt bort fra de store bybrande 1567, 1615, 1667 og 1726, dem er der skrevet bøger om, navnlig om den sidste, der næsten udslettede byen.

De små brande hefter man sig ikke ved i erindringen, de glemmes hurtigt, undtagen af dem, det gik ud over, for dem kan de være smertelige nok. Tilbage bliver en række brande, som man af en eller anden grund husker. De kan have været forbundet med særlig dramatiske begivenheder, bålet kan have været så stort, at alene det har gjort branden til en »stor brand«, eller der kan have været fare på færde på grund af brandstedets beliggenhed i nærheden af eksplosive eller brandfarlige stoffer. Vor viden om de »store brande« har vi fra aviserne, og fra Viborg byhistoriske Arkivs avisregistratur har vi plukket nogle brande ud fra de sidste 50 år, uden at vi dog tør påstå, at netop disse brande har været de mest bemærkelsesværdige i det nævnte tidsrum:

1920	26. oktober	A/S Kosmoramas bygning.
1929	21. juli	St. Sct. Pederstræde 9.
1933	12. juni	Th. Bentsens fabrikker.
1933	30. juli	Asmildkloster avlsgård.
1934	27. april	A/S Riegels Trævarefabriker
1934	24. oktober	Brand ved gasværket.
1943	16. oktober	Salonens brand.
1951	12. septbr.	Asani-fabrikkens brand.
1957	6. august	Brand på det nye rådhus.
1965	18. august	Vinther & Larsen lagerbygning.
1965	13. septbr.	Branden i Gothersgade.

Der kunne nævnes mange flere, men pladsen tillader det ikke, og den tillader heller ikke at bringe nærmere omtale af de nævnte brande.

Der er dog een brand, som den ældre generation i Viborg aldrig vil glemme, nemlig den ulykkelige brand i bagermester Ingvard Aalkjærs ejendom i Mathiasgade 54, over for det nu nedrevne Preislers Hotel. Det skete natten mellem 4. og 5. januar 1897, og ved den lejlighed mistede tre mennesker livet, nemlig en søn og en datter af bagermester Ingvard Aalkjær og sønnens forlovede.

Det var ikke i omfang nogen stor brand. Det gik ud over husets øverste etage og trappen dertil, og da brandvæsenet nåede frem, blev ilden hurtigt slukket. Men da var de to unge piger, der sov i den øverste etage, kvalt af røgen, og sønnen, som forsøgte at redde dem ved at trænge gennem den brændende trappe, blev også offer for flammerne og røgen.

Heldigvis har der ikke siden da været brande i Viborg, der har kostet menneskeliv. Der har været brande, hvor mennesker er kommet til skade, og der er forvoldt materiel skade til kæmpebeløb, men menneskeliv er der ikke gået tabt; dog døde en ældre kvinde under branden i Gothersgade, men det var som følge af et chok i forbindelse med evakuering af en ejendom.

En brand, som alle viborgensere husker, er Asani-branden den 12. september 1951. Af omfang var det vel nok den største brand, der har været i Viborg i dette århundrede, og sikkert også den brand, hvor der blev anrettet størst materiel skade.

Den 75-årige smed Viktor Petersen, Slesvigsgade 20, der gennem 30 år var knyttet til Viborg brandvæsen, fortæller om denne brand:

Brandvæsenet blev alarmeret ca. kl. 10, og da det drejede sig om en bygning, hvor der beskæftigedes mange mennesker, mødte vi straks med stor udrykning. Ilden var opstået i tværføjens øverste etage, hvor en ung pige havde udvist uforsigtighed ved at stryge en tændstik i nærheden af brandfarligt materiale, og vi regnede i begyndelsen med at kunne begrænse ilden til denne tværføj.

Men bygningens konstruktion gav ilden usædvanlig gode betingelser for at brede sig takket være de luftkanaler af træ, der strakte sig gennem hele det trefløjede kompleks. Tilmed var alt træværk nymalet og nyferniseret, hvilket også gav ilden gode betingelser.

Der blev rejst en stige i gården op mod tværfløjen, og murer Linde og jeg stod på stigen for at angribe ilden ude fra. Pludselig, som en eksplosion, kom et sådant hede pust, at vi måtte fortrække hurtigst muligt. Linde fik et chok og måtte tages ud af arbejdet i nogen tid.

Ilden bredte sig takket være luftkanalerne i løbet af meget kort tid til hele bygningskomplekset, og heden var så stærk, at brandmandskabet måtte holde sig på afstand.

Der blev tilkaldt hjælp fra brandvæsenet i Skive, Kjellerup og Randers og tillige fra C. B. U.-kolonnen i Herning. Fra den lokale garnison blev der afgivet mandskab til hjælp ved afspærring m. m.

I løbet af få timer var hele bygningskomplekset nedbrændt.

Branden i Gothersgade den 13. september 1965 hører også til de største brande, som Viborg har set i dette århundrede, og der var det særlige ved denne brand, at der var overhængende fare for, at ilden kunne brede sig til naboejendommene, og at hele kvarteret kunne komme i fare. Vi har fået tilladelse til at aftrykke brandinspektørens officielle rapport (lidt forkortet), og den vil i sin knappe form dels vise, hvor faretruende det så ud, og dels give et indtryk af brandvæsenets arbejdsmetode og af de dispositioner, det viste sig nødvendigt at træffe.

Mandag den 13. september 1965 kl. 17,48 indgik til brandstationen melding om »røg fra tag« Gothersgade 33 c.

Brandinspektøren og en brandmester afgik omgående til stedet i M 3, hvor der ved ankomsten konstateredes voldsom røgudvikling over ejendommens tagetage.

Det oplystes ved ankomsten, at tre mennesker netop var reddet ned ad en brandtrappe fra 1. sals lejligheden.



Branden var opstået i kælderen under fa. Henry Vorres forretning og var først blevet opdaget, da hovedtrappen var omspændt af flammer.

Det stod klart, at en større brand var under udvikling, idet ilden havde bredt sig til den på 1. sal værende lejlighed samt til autoværkstedet i sidebygningen, hvor flammer slog op gennem taget. Forretning og kælder i forbygningen var ligeledes antændt, og hos naboen, Byggefagenes kooperative Forretning, væltede tyk røg ud fra taget i forbygningens fulde længde. Firmaets malerværksted og maskinsnedkeri var ligeledes røgfylde, og der sås her klar ild i tagrum og i vægge mod fa. Henry Vorre.

Fra brandstationen var i mellemtiden afsendt køretøjerne S 1, T 1, M 4 + P 3, MV 1 og M 2 + P 1 bemanded med i alt 18 brandmænd, og der foretoges i hastig rækkefølge slangeudlæg fra de nærmeste brandhaner, således at ilden blev angrebet med 5 C-rør i fa. Henry Vorres gård, 3 C-rør på gaden mod fa. Henry Vorres forbygning, 8 C-rør på gaden mod Byggefagenes forhus, 3 C-rør i Byggefagenes gård mod snedkerværkstedet og 2 C-rør mellem nogle trælder hos fa. Johs. Stensgaard på den modsatte side af gaden.

Samtidig med, at slangeudlægningerne fandt sted, udtog brandmændene i fa. Henry Vorres lokaler værende trykflasker, ligesom et røgdykkerhold forsynet med D-slange fra M 3's tank uden held forsøgte at redde en hund fra Vorres forretning.

Da branden fortsat syntes truende, tilkaldtes ved 18-tiden assistance fra Falck-Zonens brandvæsen i Kjellerup, Skive brandvæsen og CF-kolonnen i Herning, ligesom den stedlige garnison ved henvendelse til en på stedet værende major blev anmodet om hjælp ved opretholdelse af afspærringer af de nærmeste gader. Politiet, der var mødt med en større styrke, havde store vanskeligheder med at regulere færdselen og med at holde tilskuerne på afstand fra brandstedet.

Trods det betydelige antal udlagte slanger truede branden fortsat ejendommene på Gothersgades østlige side, hvorfor nogle tidligere medlemmer af Viborg brandvæsen blev anmodet om ved brug af håndslukningsredskaber at slukke de her opståede mindre brande samt sikre bygningerne.

Det så nu ud til, at en syd for Byggefagenes ejendom værende bygning indeholdende fire lejligheder ville blive flammernes bytte, hvorfor politiet og folk fra Falck-Zonen blev anmodet om at rømme bygningen. Dette arbejde fandt sted i ro og orden, men medførte desværre, at en 74-årig kvinde fra ejendommen efter at være blevet bragt i sikkerhed afgik ved døden som følge af det chok, hun havde pådraget sig under evakueringen af lejligheden.

De fra Kjellerup og Skive tilkaldte styrker, 2 automobilsprøjter m. v. bemandede med 20 mand, ankom ved 18,20-tiden og blev indsat med 5 C-rør i Byggefagenes gård og med 5 C-rør på gaden i Gothersgades nordlige del.

Fra Herning ankom ved 18,50-tiden 2 køretøjer bemandede med 17 mand. Disse udlagde slanger fra DSB's vandreservoir i Toldbodgade til brandstedet og angreb ilden fra gadesiden med 4 strålerør.

Brandens videre udbredelse var nu blevet standset, og slukningsarbejdet fortsattes derfor mindre koncentreret indtil ved 20-tiden, hvor mandskabet fra Kjellerup blev hjemsendt. Senere på aftenen hjemsendtes mandskabet fra Skive, og ved 3-tiden hjemsendtes CF-kolonnens mandskab samt hovedparten af Viborgs egne styrker, således at der kun blev opretholdt en brandvagt på fire mand på stedet indtil næste dags middag.

Under slukningsarbejdet deltog i alt 64 brandmænd fra Viborg, Kjellerup, Skive og Herning, og endvidere deltog 71 personer fra Viborg politi, Falck-Zonen i Viborg og Viborg garnison i arbejdet.

De nedbrændte bygninger var oprindeligt opført til brug for en cigaretfabrik, men var senere blevet taget i brug til de nuværende formål.

Branden er formentlig opstået som følge af aftømning af askebægre i affaldskasse, placeret i kælderen under hovedtrappen i fa. Henry Vorres ejendom.

## 7. Hvad laver brandvæsenet, når der ikke er brand?

I forbindelse med udsendelse af et jubilæumsskrift, der skal oplyse lidt om brandvæsenet i både fortid og nutid, findes det naturligt også at nævne den del af brandvæsenets daglige arbejde, der i almindelighed ikke er kendt af byens borgere.

Mange mennesker ser ofte brandvæsenets røde biler køre forbi på gader og veje og tænker måske, at det må være lidt af en drivertilværelse at være brandmand, idet det jo kun sker et par hundrede gange om året, at der kaldes på brandvæsenet i tilfælde af ildebrand og uheld af forskellig art. Det er imidlertid ganske anderledes. På brandstationen er det daglige mandskab på 4-6 mand og om natten 2 mand travlt beskæftiget med arbejde af mangesidet karakter.

Brandvæsenets fornemste opgave er jo ved forebyggende brandbeskyttelse at hindre, at brand overhovedet opstår, og som følge heraf påhviler der brandvæsenet betydelige administrative opgaver, der i hovedsagen løses af brandinspektøren og dennes administrative medhjælp.

Der består et snævert samarbejde med byens bygningsvæsen, således at brandvæsenet gennemarbejder alle byggeprojekter med henblik på fremsættelse af krav om brandsikringsforanstaltninger, inden disse projekter tillades igangsat, og der føres fremover tilsyn med disse krav overholdelse, således at denne del af brandvæsenets arbejdsbyrde er stigende år efter år. Alle fredede bygninger, bygninger eller lokaler, hvor mange mennesker samles, eller bygninger indeholdende brandfarlige oplag eller lignende bliver ligeledes jævnligt tilset, og der udfoldes i disse anledninger en betydelig konsultativ virksomhed på brandstationen.





Viborg »gamle« brandstation, Lille Sct. Hansgade 7.  
Opført 1913. Arkitekt S. Vig-Nielsen. I brug 1914—1968.

Som tidligere nævnt er brandvæsenet og civilforsvaret samarbejdende enheder i Viborg, hvorfor den daglige ledelse af civilforsvarets planlægning og drift foregår på brandstationen, hvilket har vist sig at være en rationel driftsform.

Men også den enkelte brandmand har travlt i sit vagtdøgn. Han må i arbejdstiden arbejde produktivt med de opgaver, brandvæsenet har påtaget sig, og kan kun hvile sig om aftenen og om natten som andre mennesker, forudsat naturligvis, at han ikke skal virke som brandmand udkaldt til brand eller øvelse.

Det er ganske klart, at brandmateriellet efter at være kommet tilbage fra brand skal efterses og klargøres. De mange røde køretøjer skal stedse være holdt i god teknisk stand og dertil være rene og velplejede, men det øvrige materiel kræver nu mere opmærksomhed.

Brandslangerne, der kommer snavsede hjem fra brandstedet, skal trykprøves med højt vandtryk, for at man kan konstatere, om slangerne har lidt overlast, hvorefter

de i et vandbassin bliver skrubbet rene i rent vand. De bliver herefter med et elektrisk spil hejst op i brandstationens 19 meter høje slangetørings- og øvelsestårn, hvor slangerne i løbet af et par dage tørres. Når de igen er hejst ned, skal slangerne oprulles og gøres klar til ny udrykning, og de beskadigede slanger skal repareres og evt. vulkaniseres, hvis der er opstået huller på dem.

Der har måske på brandstedet været anvendt røgdykkerudstyr, hvilket i et moderne brandvæsen er ret almindeligt, og i så tilfælde skal tryklufdsapparaterne og ansigtsmaskerne rengøres og efterses. Tryklufdsflaskerne skal igen fyldes op med ren atmosfærisk luft under et tryk på 200 atmosfærer, og alt dette arbejde foregår på brandstationen.

Tidligere tiders brandvæsener anvendte udelukkende vand til brandslukningen. Dette forhold er nu ændret, idet vort moderne og teknisk højt udviklede samfund kræver andre slukningsmidler som eksempelvis skum, kul-syre og pulver. Der medbringes i dag betydelige mængder af disse slukningsmidler på udrykningskøretøjerne, og har noget af dette materiel været anvendt, må de forskellige ildslukkere igen efterses og oplades. Skumudstyret, der pr. automobilsprøjte kan yde ca. 35.000 liter skum i minuttet, må efterses, afprøves og rengøres, ligesom skumvæskebeholdere må fyldes op eller udskiftes.

Meget andet materiel bliver almindeligvis brugt på et brandsted, og alt må igen rengøres og efterses, inden man begynder at rense mandskabets uniformer og anden udrustning, der selvfølgelig slides ganske hårdt under et ofte krævende slukningsarbejde.

Vand til brandslukning hentes i byområdet oftest fra en brandhane. Der findes for tiden ca. 450 brandhaner i Viborg by, der alle kræver brandvæsenets opmærksomhed. Brandhanerne etableres af Viborg vandværk efter samråd med brandvæsenet, men den fremtidige vedligeholdelse varetages af brandmandskabet, der to-tre gange



Viborg nye brandstation, Industrivej. Opført 1967-68. Arkitekt Fritz Madsen. Taget i brug 1968.

om året tilser hver enkelt brandhane og herunder udbedrer opståede skader på hanerne. Før vinterperioden aftappes hanerne endvidere for det i hanens øverste del værende vand, således at de ikke frostspringer og herved bliver gjort ubrugelige.

Brandmandskabet vedligeholder naturligvis også selv stationsbygningen og dennes omliggende jorder, hvilket i almindelighed optager en del af mandskabets tid. En anden tidrøvende opgave er den daglige vedligeholdelse af køretøjer og pumper m. v., hvorfor to af de fast ansatte brandmænd er uddannede mekanikere, der til deres rådighed har et værkstedslokale i kælderen.

Samarbejdet med civilforsvaret er etableret af hensyn til en rationel udnyttelse af det til rådighed værende mandskab, hvorfor det også er brandmandskabet, der vedligeholder alle civilforsvarets bygninger og depoter. Det betydelige antal køretøjer og andre rullende enheder samt store antal beredskabspakninger, civilforsvaret opbevarer og har rådighed over, bliver derfor en arbejdsopgave for brandmændene, der således aldrig behøver at kede sig, men som til gengæld har et særdeles vidtspændende og interessant arbejdsfelt at skue over.

En anden del af brandvæsenets opgaver er at sikre mandskabets fortsatte duelighed som brandfolk, hvilket opnås ved afholdelse af øvelser og anden træning.

Publikum forventer, at det til en brand fremmødte mandskab er dygtigt og veluddannet med et godt kendskab til det medbragte materiel, og for at leve op hertil må alt brandmandskab gennemgå en velforberedt træning i brugen af alt disponibelt materiel. Øvelser afholdes derfor flere gange ugentlig for det faste brandmandskab på brandstationen, hvor alle søges tillært den nødvendige rutine i betjening af materiellet samt søges bibragt de nødvendige taktiske færdigheder.

Den honorarlønnede styrke indkaldes jævnligt til aftenøvelser og et par gange om året til uvarslede øvelser

på industrivirksomheder, institutioner og lignende, således at alt mandskab er så godt rustet som muligt for løsning af de dem pålagte opgaver.

Også på taktisk plan opøves alt mandskab ved afholdelse af planspiløvelser i brandstationens teorilokale, hvor der findes etableret en modelby, hvor slukningstaktik og anden teoretisk indlæring kan finde sted.

Når lejlighed gives, tilkaldes kvalificerede foredragsholdere til at instruere mandskabet, og det må derfor indrømmes, at der i Viborg bliver gjort temmelig meget for at sikre et godt og veluddannet korps.

Mandskabet yder herudover et frivilligt offer ved at deltage i ugentlige træningsaftener på en af byens skoler, hvor man gennemgår en fysisk træning under kyndig ledelse.

Sluttelig bør nævnes, at brandvæsenet ofte tilkaldes til løsning af andre opgaver så som assistance med automobilredning for redning af dyr, assistance under oversvømmelser og lignende. En del af virksomheden, der ofte stiller store krav til den enkelte medarbejder, men som til gengæld ofte kan give ham forståelsen af, at han udelukkende er ansat for at hjælpe andre.



Viborgs brandkorps fotograferet på den nye brandstation april 1969.

## 8. Brandvæsenets mandskab og ledelse

At være brandmand er et job for mandfolk. — I »Forordningen for brandvæsenet for købstæderne i Danmark« af 1761 står, at »brandfolkene skal være friske og unge mænd eller karle«, og det har de været gennem tiderne og er endnu. Af lederne kræves desuden overblik og handledygtighed. — Viborg brandkorps har siden 1844 haft følgende ledere:

---

Billede

har ikke kunnet

fremskaffes

Købmand Peter Guldberg  
1844—1848

Købmand G. Boye  
1848—1856





**Købmand Jens Preisler**  
1856—1867



**Skræddermester F. Fischer**  
1867—1872



**Købmand Georg Preisler**  
1873—1875



**Tømremester  
Jens Jensen-Smidt  
1875—1906**



**Tømremester Visti Olsen  
1906—1908**



**Købmand Jacob Pedersen  
1908—1919**





Stadsingeniør, ingeniør-  
kaptajn A. P. T. Poulsen  
1919—1928



Fabrikant Niels Kalhve  
1928—1940



Murerfmd. F. Frederiksen  
1940—1954

Inspektør Oluf Bisgaard  
1954—1956



Arkitekt S. Møller  
1956—1962



E. Kløve fra 1963





## VOGT LYS OG ILD

*Viborg købstads brandvæsen 1844-1969*

Redaktion: O. K. Rørsted.

Udgiver:

Viborg byhistoriske Arkiv, Centralbiblioteket, Viborg,  
der har copyright.

Bekostet af Viborg kommune og  
Viborg byhistoriske Arkiv.

Skrift og papir:

Linotype garamond. Krideret papir nr. 6702,  
135 g, fra C. C. Winthers Eftf, Århus.  
Antik cover nr. 1443 fra Viggo Borch, Kbh.

Klicheer:

Hammerschmidt, Århus.

Tryk:

Carlo Mortensens Bogtrykkeri, Viborg.

Oplag:

800 stk., af hvilke 400 stk. kommer i handelen.

## VIBORG BYHISTORISKE ARKIV

har i sin skriftrække udgivet flg. publikationer, der sælges til de anførte priser:

- [1] Henri Hansen: Litteratur om Viborg. 1948. 99 sider 4,50 kr.
- [2] Otto von Spreckelsen: Stænderpladsen i Viborg før og nu. Særtryk af »Fra Viborg Amt« 1951. 58 sider, illustreret ..... 4,00 kr.
- [3] Otto von Spreckelsen: Viborg Bys Borgerbog 1713-1860. 1955. 471 sider ..... 15,00 kr.
- [4] Otto von Spreckelsen: Viborg bys gadenavne. 1962. 48 sider, illustreret ..... 10,00 kr.
- [5] Otto von Spreckelsen: Viborg Vandring. Tegninger af Johs. Bæch. 2. ændrede udgave. 1963. 62 sider, illustreret ..... 7,50 kr.
- [6] Soldat i Viborg 1865-1965. Redigeret af Aage Bonde. 1965. 120 sider i stort format, rigt illustreret .. 20,50 kr.
- [7] Johan Hvidtfeldt: Gennem Blichers land til bispestaden Viborg. Tegninger af Svend Erik Ihle. 2. udgave. 1965. 80 sider, illustreret ..... 7,50 kr.
- [8] J. Chr. Sixhøj: Viborg Katedralskoles dimittender 1630-1879. Ved Carl E. Jørgensen. 1968. 220 sider 36,00 kr.
- [9] Viborg Smedelaug. Af Otto Smith, Aage Philipsen og Paul E. Pedersen. 1968. 72 sider, illustreret .... 12,50 kr.
- [10] Vogt lys og ild. Viborg købstads brandvæsen 1844-1969. Af O. K. Rørsted og E. Kløve. 1969. 80 sider, illustreret ..... 12,50 kr.

Nævnte skrifter, af hvilke 8—10 er nyheder, kan købes i boghandelen eller hos Viborg byhistoriske Arkiv, Centralbiblioteket, Vesterbrogade 15, 8800 Viborg. Tlf. (06) 62 44 88. Giro nr. 661 00. Ved postordre er det tilstrækkeligt at anføre publikationens nummer.